

*Vrijwillige ondersteuning van jongeren zonder
startkwalificatie*

*Een literatuuronderzoek naar effectieve
methodieken en praktijken*

Marian van der Klein
Fabian Dekker

Augustus 2011

Inhoud

Samenvatting	5
1 Inleiding	9
1.1 Ondersteuning van jongeren via vrijwillige inzet	9
1.2 Onderzoeksvragen	10
1.3 Uitvoering literatuuronderzoek	11
1.4 Leeswijzer	14
2 Achtergrondkenmerken voortijdig schoolverlaters	15
2.1 Inleiding	15
2.2 Voortijdig schooluitval in Nederland	16
2.3 Conclusie	25
3 Werkende projecten: op effect geëvalueerd en in NJi-databank opgenomen	27
3.1 Inleiding	27
3.2 Vrijwilligers in de de effectieve jeugdinterventies van het NJi	28
3.3 Effectieve interventies gericht op jongeren: BBBS, Rots en Water en Marokkaanse buurtvaders	29
3.4 Effectieve interventies gericht op ouders: Home-Start, MIM en Homeparty	31
3.5 Conclusie	33
4 Succesvolle projecten: geëvalueerd en betrokken bij de werkconferentie van het Oranje Fonds	35
4.1 Inleiding	35
4.2 Verkenning van praktijken en methodieken door het Oranje Fonds	35
4.3 Mentoring draagt bij aan positiever zelfbeeld	36
4.4 Mentoring kan bijdragen aan tegengaan schooluitval	37
4.5 Succesfactoren mentoring	38
4.6 Conclusie	38

5	Veelbelovende projecten	41
5.1	Inleiding	41
5.2	De veranderende context van denken en doen in verband met vrijwillige ondersteuning aan jongeren zonder startkwalificatie	42
5.3	Huiswerkbegeleiding: leerprestaties bevorderen	43
5.4	Mentoring- en Maatjesprojecten: schooluitval tegengaan	45
5.5	Ouderbetrokkenheid stimuleren	46
5.6	Inspirerende voorbeelden	47
5.7	Conclusie	55
6	Conclusie: wat leveren projecten op?	57
6.1	Voortijdig schoolverlaters: wie zijn het?	58
6.2	Conclusies over het aanbod aan methodieken en praktijken in relatie tot de aard en omvang van de groep voortijdig schoolverlaters in Nederland	58
6.3	Wat werkt en waarom?	60
6.4	Aanbevelingen Oranje Fonds	66
6.5	Tot besluit: evaluatieonderzoek is geboden	68
	Literatuur	71
	Bijlag: Uitgebreide informatie over de relevante effectieve jeugdinterventies uit de databank van NJi	75

Samenvatting

In dit literatuuronderzoek gaan we op zoek naar vormen van vrijwillige inzet binnen het voortgezet en middelbaar onderwijs die in de literatuur te boek staan als effectief, succesvol of veelbelovend om voortijdig schooluitval te bestrijden. De afgelopen decennia is het belang van een startkwalificatie (en het voorkomen van voortijdig schoolverlaten) steeds belangrijker geworden.

De landelijke overheid streeft ernaar om het voortijdig schoolverlaten aanzienlijk terug te dringen in 2016. Ook het Oranje Fonds probeert - via het stimuleren van diverse initiatieven die als doel hebben voortijdig schooluitval te bestrijden - hier haar steentje aan bij te dragen. Met dit literatuuronderzoek proberen we bouwstenen aan te reiken voor een nieuw te ontwikkelen programma van het Oranje Fonds in 2012.

In het eerste deel van het literatuuronderzoek staan de achtergrondkenmerken van voortijdig schoolverlaters voorop. Op basis van een inspectie van verschillende statistieken en onderzoeksrapportages concluderen we dat vooral jongens en niet-westerse allochtonen een grotere kans hebben op voortijdig schoolverlaten. De uitval is voornamelijk groot in het mbo en in (de beroepsgerichte leerweg van) het vmbo. Het opgroeien in een minimagezin draagt eveneens bij aan verhoogde kansen op voortijdig schooluitval. De redenen voor het voortijdig schoolverlaten zijn divers, van een verkeerde opleidingkeuze tot het hebben van zorgtaken of een slechte gezondheid. Ten slotte hebben we gezien dat er vaak sprake is van een stapeling van problemen en dat het gebrek aan betrokkenheid van de ouders een factor van betekenis is.

In het tweede deel van het literatuuronderzoek komen een aantal effectief werkende vrijwilligersinitiatieven in beeld. Hiervoor hebben we het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) geraadpleegd. We beschrijven in dit deel een drietal projecten gericht op jongeren: Big Brothers, Big Sisters, Rots en Water en Marokkaanse buurtvaders. Daarnaast komen een drietal projecten voor ouders aan bod: Home-Start, Moeders Informeren Moeders en Home-party. Uit de projectbeschrijvingen blijkt dat er nauwelijks door het NJI erkende interventies zijn met als doel om schooluitval te voorkomen of

leerprestaties te bevorderen. Het project Big Brothers, Big Sisters komt hier het dichtst bij in de buurt.

In het hierop volgende deel bespreken we een aantal bestaande inzichten en aanpakken die gesteund worden door het Oranje Fonds. Over het algemeen kunnen we concluderen dat er al veel initiatieven bestaan rondom de bevordering van leerkansen van jongeren. Mentoring komt het meest voor. Tegelijkertijd zien we dat over de precieze effecten van vrijwillige inzet op schooluitval nog veel onbekend is.

In het vierde onderzoeksdeel verbreden we onze zoektocht naar andere bronnen, zowel vanuit de wetenschap als de dagelijkse praktijk. Naast mentoringprojecten komen huiswerkbegeleiding en de invloed van ouderbetrokkenheid ter sprake. Tevens staan we stil bij een aantal inspirerende praktijkvoorbeelden, zoals School's cool en Goal! Opvallende bevindingen zijn dat vooral jongeren onder de 18 jaar bereikt worden en dat er bij veel projecten relatief minder aandacht is voor het bijbrengen van kennis en vaardigheden rondom het opvoeden van kinderen. Ook concluderen we wederom dat het lastig is om op basis van de bestaande literatuur verbanden te leggen tussen vrijwilligersprojecten en effecten op schoolprestaties.

Tot slot vatten we in het laatste deel alle bevindingen samen. We besteden in dit deel specifiek aandacht aan de context en processen van veelbelovende vrijwilligersinitiatieven die bijdragen aan het tegengaan van voortijdig schooluitval. Uit het concluderende deel blijkt onder meer dat veel van de bestaande interventies zich richten op jongeren van 12 tot 18 jaar. De meeste voortijdig schoolverlaters zijn echter tussen de 18 en 23 jaar. Ook in het mbo is het aandeel voortijdig schoolverlaters hoog, terwijl veel projecten niet specifiek gerelateerd zijn aan dit type onderwijs. Bovendien lijkt een verhoogde aandacht voor ouderbetrokkenheid gewenst. Als we vervolgens kijken naar de vereisten waar toekomstige programma's aan dienen te voldoen, dan denken wij aan de volgende factoren:

- Aandacht voor de structuur en werkwijze (het belang van een duurzame relatie tussen de vrijwilliger en de jongere, zoveel mogelijk aansluiten bij de leefwereld van jongeren en het belang van een duidelijk omschreven aanpak).
- Het belang van samenwerking (het betrekken van lokale instellingen en het bedrijfsleven, ouders en/of de school).
- Het werken aan deskundigheidsbevordering (blijvende aandacht voor deskundigheidsbevordering).

Samen met een verhoogde aandacht voor doelgroepen, zoals ouders en jongeren in de leeftijdscategorie 18-23 jaar, zijn dit belangrijke randvoorwaarden voor succes.

1 Inleiding

1.1 Ondersteuning van jongeren via vrijwillige inzet

Het hebben van een startkwalificatie¹ is zeker op de hedendaagse arbeidsmarkt een absolute voorwaarde om duurzaam te kunnen participeren en staat daarom volop in de politieke belangstelling (zie bijvoorbeeld SZW, 2008). Het is bekend dat het niet hebben van een startkwalificatie sterk samenhangt met verhoogde kansen op langdurige werkloosheid en sociale uitsluiting (Sanders et al., 2011). Het Oranje Fonds ondersteunt een keur aan initiatieven die erop gericht zijn jongeren te ondersteunen in hun middelbare schoolloopbaan. Het doel van de diverse initiatieven is het vergroten van de onderwijskansen van jongeren en/of de vergroting van het onderwijsrendement in algemene zin. Er zijn verschillende manieren om de onderwijskansen van jongeren te verbeteren, bijvoorbeeld via huiswerkondersteuning, taallessen, coaching en/of de inzet van rolmodellen, waardoor jongeren gemotiveerd raken om op school beter hun best te doen.

Het onderwijs is een sector waar vrijwilligerswerk traditioneel veel voorkomt. Circa 20 procent van al het vrijwilligerswerk in georganiseerd verband vindt plaats binnen het deelterrein onderwijs (CBS Statline, 2011; eigen bewerking). Hieruit valt af te leiden dat Nederlanders de vrijwillige inzet in het onderwijs als bijzonder zinvol ervaren. De vrijwillige inzet in deze sector is in de afgelopen decennia bovendien in omvang toegenomen en het lijkt er niet op dat deze interesse in de toekomst afneemt (zie bijvoorbeeld Dekker et al., 2007; Dekker, 1999).

Er zijn veel manieren waarop vrijwilligers (mogelijk) bijdragen aan het verbeteren van de leerprestaties van jongeren. De vraag of en zo ja, op welke wijze deze initiatieven daadwerkelijk bijdragen aan positieve resultaten binnen het onderwijs is tot dusver echter nog niet beantwoord. Verster-

---

1 Een startkwalificatie is een diploma havo, vwo of een mbo-diploma op niveau 2 of hoger.

ken deze initiatieven op termijn de sociaal-economische zelfstandigheid van jongeren? Worden de doelen wel bereikt en onder welke voorwaarden? Dat zijn de relevante vragen waarop het Oranje Fonds, tegen de achtergrond van een nieuw te ontwikkelen programma in 2012, meer grip wil krijgen.

Daartoe stelt het Fonds voor om eerst de beschikbare literatuur te analyseren. Het Oranje Fonds heeft het Verwey-Jonker Instituut gevraagd om dit literatuuronderzoek uit te voeren.

1.2 Onderzoeksvragen

Het beoogde nieuwe programma van het Oranje Fonds heeft als doel de sociaal-economische zelfstandigheid van jongeren te versterken met behulp van vrijwillige inzet. In dit programma is het de bedoeling om (een combinatie van) beproefde methodieken verder uit te rollen. De focus van het voorgenomen Oranje Fonds-programma ligt op methodieken van vrijwillige inzet in het voortgezet en middelbaar onderwijs. In het bijzonder gaat het om jongeren die geen startkwalificatie hebben of deze hoogstwaarschijnlijk niet gaan halen.

Om meer zicht te krijgen in hoe het programma volgend jaar vorm moet krijgen laat het Oranje Fonds een literatuuronderzoek uitvoeren. De resultaten van het literatuuronderzoek moeten uitzicht bieden op een grootschalige aanpak waarin de inzet van succesvolle methodieken van vrijwillige inzet bij de genoemde doelgroep bevorderd wordt.²

We onderscheiden in het literatuuronderzoek drie centrale vragen:

1. Wat is er bekend over de achtergrondkenmerken en oorzaken van jongeren die (hoogstwaarschijnlijk) niet in staat zijn om een startkwalificatie te behalen in het voortgezet en middelbaar onderwijs?
2. Welke vormen van vrijwillige inzet binnen het voortgezet en middelbaar onderwijs staan te boek als effectief, succesvol of veelbelovend en waaruit blijkt dat?
3. Welke aanbevelingen kan het Verwey-Jonker Instituut op basis van het literatuuronderzoek formuleren over een grootschalige aanpak van het vangnet dat het Oranje Fonds met het voorgenomen programma wil versterken?

Bij vormen van vrijwillige inzet denken wij specifiek aan praktijken en methodieken ter ondersteuning van jongeren zonder startkwalificatie. Bij

---

² Het gaat in dit onderzoek dus niet om andere factoren die de schoolloopbanen van jongeren kunnen beïnvloeden, zoals de kwaliteit van de schoolorganisatie (zie bijvoorbeeld Severiens & Rezai, 2005; Oberon, 2008).

het bepalen van de werkzaamheid van deze praktijken en methodieken
letten we op het omschreven effect op

- de bevordering van de leerprestaties van jongeren;
- het terugdringen van schooluitval en
- het vergroten van zelfstandigheid van de jongeren.

1.3 Uitvoering literatuuronderzoek

Het volledige onderzoek bestaat uit vier delen. Allereerst voeren we een quickscan uit van interventies die staan beschreven in de NJi Databank Effectieve Jeugdinterventies.

Het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) beheert een openbare Databank Effectieve Jeugdinterventies. Wij zullen deze databank gebruiken om de als effectief aangetoonde methodieken op het gebied van onderwijs/leerling-ondersteuning door vrijwilligers in kaart te brengen. De quickscan van de databank levert een eerste strenge selectie van effectieve methodieken op. Van een deel van de interventies die in de databank zijn opgenomen, is de effectiviteit door onderzoek aangetoond. We zullen uit de databank methodieken verzamelen op 'vrijwillige inzet' in combinatie met de onderwerpen: huiswerkondersteuning/huiswerkbegeleiding; taallessen; onderwijs en coaching/mentoring; onderwijs en rolmodellen; stageplaatsen; loopbaanoriëntatie; vroegtijdig schoolverlaten; ouderbetrokkenheid; onderwijs en sport; onderwijs en kunst en het sociale netwerk.

In de databank van het NJi zijn alleen interventies opgenomen die op z'n minst goed beschreven en theoretisch goed onderbouwd zijn. De literatuur onderscheidt nog een aantal andere categorieën om interventies (of methodieken) als beproefd te kenmerken: er zijn veelbelovende, succesvolle en effectieve interventies. Om ook die methodieken in beeld te krijgen doen we een aanvullende literatuursearch.

In een tweede stap voeren we een complementaire search uit. De bestaande literatuur selecteren we op de onderwerpen: schooluitval, schoolprestaties en vrijwillige inzet binnen het voortgezet en middelbaar onderwijs. Meer in het bijzonder gaan we op zoek via een (combinatie van een) aantal trefwoorden,³ zoals: (determinanten van) (voortijdige) schooluitval; onderwijskansen; leerprestaties van jongeren; vrijwillige inzet; vrijwilligerswerk; (gevolgen van) huiswerkbegeleiding/-ondersteuning; mentoring; coaching; bijles en rolmodellen.

---

3 We zoeken in combinatie met de trefwoorden 'voortgezet' en 'middelbaar onderwijs'.

De search zal worden uitgevoerd in relevante literatuur- en onderzoeks-databanken. Naast de databank van het NJi is Picarta een belangrijke aanvullende informatiebron. Picarta is een database met alle publicaties en materialen die in meer dan 400 Nederlandse bibliotheken aanwezig zijn.

Ook op het 'open' internet zoeken we met alle mogelijke combinaties van bovengenoemde zoektermen. Tevens maken we graag gebruik van het reeds verzamelde materiaal op de betreffende terreinen door het Oranje Fonds.⁴

Naast de bovenstaande search zullen we op zoek gaan naar zoveel mogelijk beschikbaar cijfermateriaal om de achtergrondkenmerken en oorzaken van jongeren die vroegtijdig uit het onderwijs (dreigen uit te) vallen beter in beeld te krijgen. Als bron willen wij vooral gebruik maken van de data van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) om de vroegtijdig schoolverlaters naar schoolsoort, etniciteit en thuissituatie te kenschetsen.

Alle bronnen worden vervolgens geanalyseerd en gerubriceerd. Om te bepalen of een interventie werkt (de leerprestaties van jongeren bevordert, schooluitval terugdringt en/of de zelfstandigheid vergroot) hanteren we een aantal criteria, te weten:

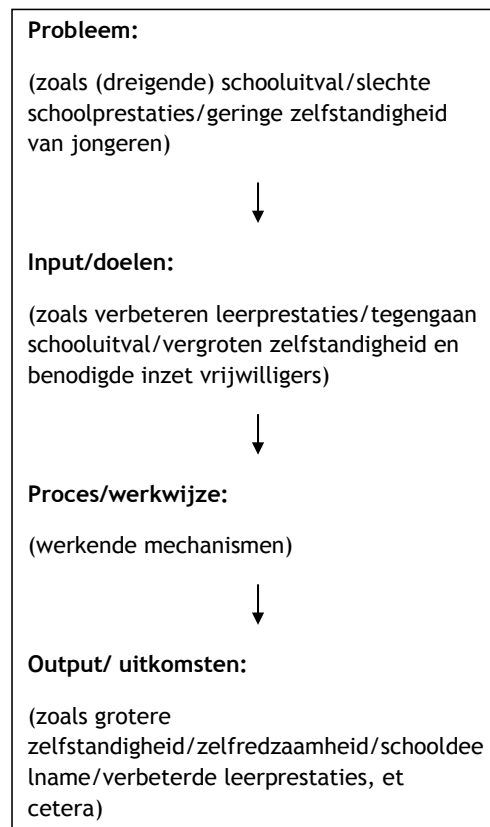
- Input: wat zijn de doelen en de vereiste inzet van vrijwilligers?
- Proces: waaruit bestaat de werkwijze?
- Output: wat zijn de resultaten? Komen deze resultaten overeen met de gestelde doelen?

Wij denken dat door niet alleen te focussen op de uitkomsten (output), maar ook op de input (doelen/vereiste inzet) en proces (werkwijze), we het beste in staat zijn om de meerwaarde van de vrijwillige inzet binnen het voortgezet en middelbaar onderwijs (en de werkzame mechanismen) te bepalen. Wij baseren deze wijze van evalueren op het 'realistisch evaluatiemodel'⁵

-
- 4 We merken op dat de gevolgde werkwijze resulteert in een weliswaar informatieve, maar geenszins uitputtende selectie. Niet alle vrijwilligersprojecten in Nederland die succesvol of veelbelovend zijn als het gaat om het terugdringen van voortijdig schooluitval, zijn via deze aanpak te achterhalen. We zijn echter van mening dat onze searchresultaten een voldoende (eerste) inzicht geven in bestaande vrijwilligersprojecten die succesvol zijn of als veelbelovend te boek staan.
  - 5 Pawson en Tilley onderscheiden hierbij de context, mechanismen en uitkomsten (dit resulteert in een zogenaamd CMO-schema).

van Pawson en Tilley (1997). Zij benadrukken dat het niet alleen belangrijk is om aan te tonen of een interventie werkt, maar ook waarom dit zo is. In figuur 1 hebben we onze aanpak grafisch weergegeven:

Figuur 1 Analysemodel literatuuronderzoek

Het literatuuronderzoek resulteert uiteindelijk in een helder overzicht van werkende vormen van vrijwillige inzet binnen het voortgezet en middelbaar onderwijs.

Op basis van alle inzichten formuleren we, ten slotte, aanbevelingen voor het voorgenomen programma van het Oranjefonds. Naar aanleiding van de onderzoeksresultaten geven we tevens een toelichting op de aanbevelingen. In de toelichting beantwoorden we bovendien de twee eerste onderzoeksvragen.

1.4 Leeswijzer

Deze studie gaat over het achterhalen van werkende praktijken van onderwijs/leerling-ondersteuning door vrijwilligers. De rapportage is als volgt opgebouwd. Het tweede hoofdstuk brengt de achtergrondkenmerken van leerlingen die geen startkwalificatie (dreigen te) halen in beeld. In hoofdstuk drie, vier en vijf gaan we na welke vormen van vrijwillige inzet bekend staan als respectievelijk effectief (hoofdstuk 3), succesvol (hoofdstuk 4) of veelbelovend (hoofdstuk 5). Hoofdstuk drie beschrijft de resultaten van de scan van de NJi Databank. In hoofdstuk vier bespreken we de resultaten van de verkenning van het Oranje Fonds. In hoofdstuk vijf komen veelbelovende voorbeelden aan bod die we elders in de literatuur vonden: het resultaat van de aanvullende literatuursearch. In dat hoofdstuk besteden we ook aandacht aan de veranderende context van de initiatieven rond het terugdringen van schooluitval, het verbeteren van leerprestaties en het vergroten van zelfstandigheid van jongeren met vrijwilligers. Hoofdstuk zes, tot slot, bevat samenvattende conclusies en aanbevelingen voor het programma dat het Oranje Fonds binnenkort op wil starten.

2 *Achtergrondkenmerken voortijdig schoolverlaters*

2.1 *Inleiding*

Het terugdringen van het aantal jongeren dat zonder startkwalificatie het onderwijs verlaat is één van de speerpunten van het huidige kabinet. Het kabinet-Rutte wil het aantal voortijdig schoolverlaters⁶ terugdringen tot maximaal 25.000 in 2016 (zie www.aanvalopschooluitval.nl; OC&W, 2011).⁷ Het belang van het hebben van een startkwalificatie (ten minste een diploma op havo, vwo of mbo-2 niveau of hoger) is al door tal van studies aangetoond. Ten eerste is een startkwalificatie van belang bij het krijgen en behouden van werk: jongeren zonder startkwalificatie zijn twee keer zo vaak werkloos (zie www.jeugdmonitor.cbs.nl). Daarnaast wordt het niet hebben van een startkwalificatie vaak in verband gebracht met verhoogde kansen op crimineel gedrag en/of radicalisering (OC&W, 2006). Het is duidelijk dat het hebben van een startkwalificatie om meerdere redenen van belang is.⁸ In dit verband zijn beleidsmakers dan ook voortdurend op zoek naar manieren om de vroegtijdige uitval te bestrijden. Dit heeft onder meer geresulteerd in diverse preventieve maatregelen (zoals een verbeterde loopbaanbegeleiding en leerlingenzorg), maar ook in een verlenging van de leerplicht voor jongeren zonder startkwalificatie tot 18 jaar (zie voor een uitgebreid overzicht van maatregelen Herweijer, 2008).

---

6 Bij het in kaart brengen van voortijdig schoolverlaten wordt over het algemeen in beleid en onderzoek een bovengrens van 22 jaar gehanteerd (zie bijvoorbeeld het regeerakkoord, 2010).

7 Vooral de invoering van de kwalificatieplicht in 2007 (de verplichting voor jongeren tot 18 jaar om onderwijs te volgen totdat ze een startkwalificatie hebben) lijkt haar vruchten af te werpen: steeds meer leerlingen halen in Nederland een startkwalificatie (zie www.aanvalopschooluitval.nl).

8 Op macro-niveau wordt het tegengaan van voortijdig schooluitval ook in verband gebracht met een hogere arbeidsparticipatie en een lagere uitkeringsafhankelijkheid (vgl. Cuelenaere et al., 2009).

In dit hoofdstuk geven we een kort overzicht van de ontwikkelingen in het aantal jongeren dat geen startkwalificatie heeft. We gaan hierbij onder meer in op een aantal biografische kenmerken van deze groep.

2.2 *Voortijdig schooluitval in Nederland*

In Nederland wordt het aantal voortijdig schoolverlaters op verschillende manieren geregistreerd. Het aandeel voortijdig schoolverlaters (vsv-ers) kan bijvoorbeeld worden afgeleid uit de registraties van de Regionale Meld- en Coördinatiepunten (RMC-registraties) en informatie uit de Enquête Beroepsbevolking van het CBS. Sinds 2007 worden registraties over voortijdig schooluitval (gebaseerd op onderwijsnummer) tevens ter beschikking gesteld door de uitvoeringsorganisatie Centrale Financiën Instellingen (CFI) van het ministerie van OC&W. Aangezien deze gegevens volgens onderzoekers een vollediger beeld geven, is destijds besloten om de ontwikkeling van vsv-ers te monitoren met behulp van de onderwijsnummergegevens (Herweijer, 2008). In het vervolg van deze paragraaf zullen we een aantal studies naar voortijdig schoolverlaten in Nederland kort samenvatten. We bespreken hierbij de inzichten van het CBS, NJi, Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) en The Research Centre for Education and the Labour Market (ROA). In de derde paragraaf van dit hoofdstuk trekken we op basis van deze bespreking een aantal conclusies.

Landelijke Jeugdmonitor, 2010 (CBS)

In de Landelijke Jeugdmonitor 2010 (CBS, 2010) lezen we dat circa 43.000 jongeren met een leeftijd van 12 tot 23 jaar voortijdig de school heeft verlaten in het schooljaar 2008/2009.⁹ De meeste voortijdig schoolverlaters zijn jongens (60%) en van autochtone herkomst (67%). De onderzoekers van het CBS constateren dat het voortijdig schooluitval in het schooljaar 2008/2009 is afgenomen ten opzichte van de periode 2005/2006 (3,3% versus 4,1%). Daarnaast stelt het CBS dat schooluitval vooral hoog is op het laagste mbo-niveau en dat er meer voortijdig schooluitval is bij eenoudergezinnen. Het aandeel kinderen in een éénoudergezin verlaat ongeveer twee keer zo vaak het onderwijs dan het aandeel kinderen dat in een gezin met twee ouders opgroeit. Ondanks dat in absolute aantallen autochtonen vaker dan

---

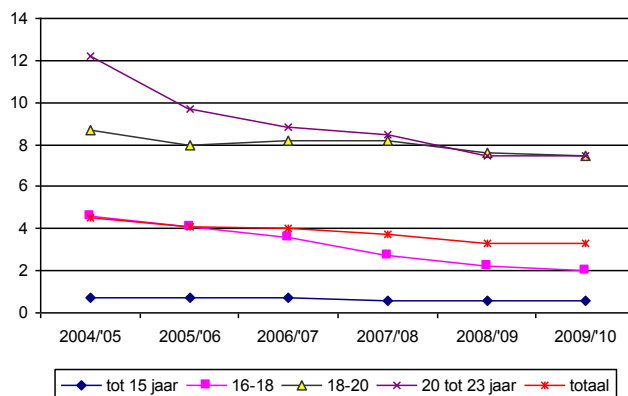
9 We merken hierbij wel op dat circa een derde van de leerlingen die voortijdig (zonder startkwalificatie) de school verlaat in de drie daaropvolgende schooljaren toch weer terugkeert naar het onderwijs. Over het schoolsucces van 'terugkeerders' zijn nog geen eenduidige cijfers beschikbaar (Van Wijk et al., 2011).

allochtonen tot de groep vsv-ers behoren, hebben niet-westerse allochtone jongeren wel degelijk een grotere kans op voortijdig schoolverlaten. Voor het schooljaar 2008/2009 constateren de onderzoekers dat 5,4% van de niet-westerse allochtone jongeren voortijdig het onderwijs heeft verlaten, tegen 2,8% van de autochtone jongeren. De procentuele uitval is het hoogst onder Antilliaanse en Arubaanse jongeren van de eerste generatie. Allochtone jongeren van de tweede generatie verschillen veel minder in voortijdig schoolverlaten van autochtone jongeren. Hierbij past de opmerking dat etniciteit als zodanig niet de verklarende variabele is. Het gaat eerder om zaken als het lagere opleidingsniveau van de ouders en het opgroeien in een minder stabiel gezin dat de verhoogde kans op schooluitval verklaart. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) stelt zelfs dat: 'Nadat daarmee rekening is gehouden, wijkt hun kans op voortijdig schoolverlaten niet meer significant af van die van autochtone leerlingen'(WRR, 2009:25).

In onderstaande figuren presenteren we een aantal figuren die zijn afgeleid uit de CBS-statistieken.¹⁰ We gaan hierbij in op verschillen in voortijdig schooluitval naar leeftijd, sekse, herkomst en type onderwijs. Uit de figuren valt op dat de meeste voortijdig schoolverlaters zich in de leeftijdscategorie van 18 tot 23 jaar bevinden (zie figuur 2).

Figuur 2 Voortijdig schooluitval, naar leeftijd in % (2004/'05- 2009/'10)¹¹

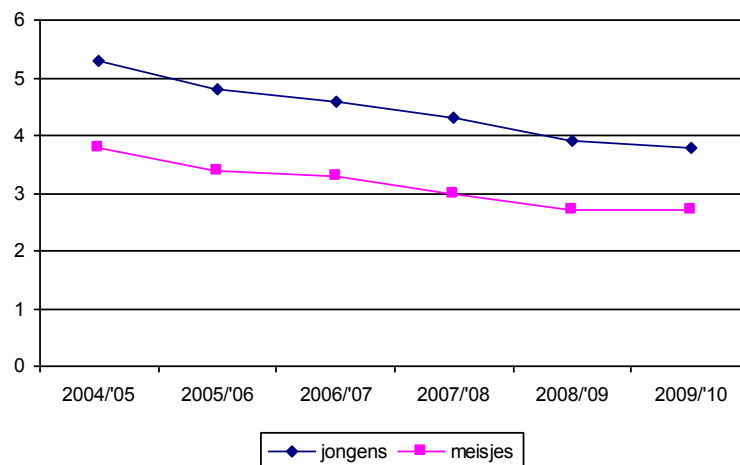

10 Het CBS rekent de leerlingen die staan ingeschreven in het voortgezet onderwijs (vo), middelbaar beroepsonderwijs (mbo) of voortgezet algemeen volwassenenonderwijs tot de onderzoekspopulatie. Daarnaast betreft het alleen leerlingen die staan ingeschreven in de Gemeentelijke basisadministratie (GBA). (zie www.statline.cbs.nl). Het gaat om personen tot 23 jaar.

11 Weergegeven is het aandeel vsv-ers binnen het totaal aantal leerlingen in de betreffende (sub)groep van de onderzoekspopulatie.

in totaal 3,8 procent van de jongens verlaten voortijdig het onderwijs in het schooljaar 2009/2010, tegen 2,7% meisjes (zie figuur 3).

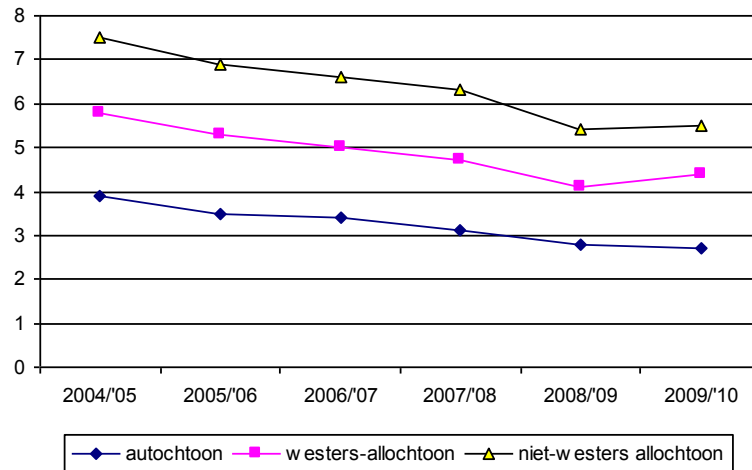
Figuur 3 Voortijdig schooluitval, naar sekse in % (2004/2005 - 2009/2010)

Verschillen zijn er ook naar herkomst. In figuur 4 zien we dat vooral niet-westerse¹² allochtone jongeren tot 23 jaar voortijdig het onderwijs verlaten (5,5% in het schooljaar 2009/2010). Voor de autochtone jongeren in hetzelfde schooljaar bedraagt het percentage 2,7% en voor westers-allochtone jongeren 4,4%. Voor alle groepen is het percentage jongens hoger dan voor de meisjes.

12 Hiertoe behoren personen uit Afrika, Latijns-Amerika, Azië (exclusief Indonesië en Japan) of Turkije.

Figuur 4 Voortijdig schooluitval, naar herkomst in % (2004/'05- 2009/'10)

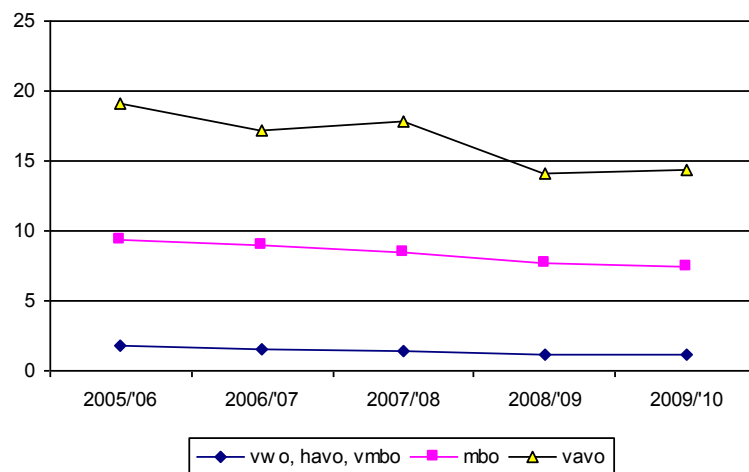

Ten slotte valt op dat vooral op de vavo¹³ en binnen het mbo het voortijdig schooluitval percentueel het grootst is (zie figuur 5). Absoluut gezien is het voortijdig schooluitval het grootst in het mbo (circa 30.000 in het schooljaar 2009/2010), gevolgd door het voortgezet onderwijs (circa 10.500) en het vavo (circa 2.300).

---

13 Voortgezet algemeen volwassenenonderwijs. Oorspronkelijk was het vavo exclusief bedoeld voor volwassenen. Tegenwoordig is er op de vavo ook leeftijdsdispensatie mogelijk, zoals voor risicojongeren die het 'reguliere' onderwijs hebben verlaten.

Figuur 5 Voortijdig schooluitval, naar type onderwijs in % (2005/2006 - 2009/2010)¹⁴

Cijfers voortijdig schoolverlaten via CFI-registratie, 2009 (Nederlands Jeugdinstituut)

Het Nederlands Jeugdinstituut rapporteert in 2009 over het voortijdig schoolverlaten met behulp van CFI-gegevens (Van den Berg, 2009). Van den Berg stelt dat in het schooljaar 2007/2008 circa 48.000 jongeren voortijdig van school zijn gegaan, meer jongens dan meisjes. Ook Van den Berg komt tot de conclusie dat allochtonen van de eerste generatie een relatief grotere kans hebben op voortijdig schoolverlaten. Van den Berg laat bovendien zien dat binnen het voortgezet onderwijs (vwo, havo, vmbo) vooral in de laatste twee jaar van het vmbo leerlingen voortijdig uitvallen. Ook uit dit onderzoek blijkt dat de uitval in het mbo groter is dan in het voortgezet onderwijs. Een mogelijke verklaring is dat veel vmbo-leerlingen zonder diploma tot het mbo worden toegelaten.

Achtergrondkenmerken voortijdig schooluitval, 2008 (SCP)

In zijn studie ‘Gestruikeld voor de start’ laat SCP-onderzoeker Lex Herweijer (2008) zien dat er in het voortgezet onderwijs twee vormen van voortijdig schooluitval zijn: leerlingen die de opleiding niet afronden en leerlingen die

14 Voor het schooljaar 2004/2005 zijn geen gegevens beschikbaar.

wel een vmbo-diploma halen maar vervolgens niet overstappen naar het middelbaar beroepsonderwijs. De belangrijkste factoren die invloed hebben op de kans om het onderwijs te verlaten zonder vmbo-diploma zijn als volgt samen te vatten (zie Herweijer, 2008: 115-129):

- Individuele kenmerken: jongens en niet-westerse allochtone leerlingen lopen de grootste kans om de opleiding te verlaten zonder diploma. Vooral de Antilliaanse jongeren scoren bovengemiddeld op deze kans. Ook zijn er verschillen tussen de eerste en tweede generatie allochtonen; de eerstgenoemde groep heeft een twee keer zo grote kans op voortijdig schooluitval dan allochtone jongeren van de tweede generatie en autochtone jongeren.
- Onderwijsniveau: voortijdig schooluitval in het voortgezet onderwijs komt het meest voor in de lagere segmenten (denk aan de beroepsgerichte leerweg binnen het vmbo).¹⁵
- Gezinscontext: er lijkt ook sprake te zijn van een verband tussen voortijdig schooluitval en de thuissituatie. Kinderen die opgroeien in gezinnen die rond moeten komen van een minimuminkomen lopen meer risico op voortijdig schooluitval dan andere leerlingen. Kinderen in minimagezinnen hebben een drie keer zo grote kans op voortijdig schooluitval dan kinderen uit de hoogste inkomensgroep. Het opleidingsniveau van de ouders is in dit verband ook een belangrijke voorspeller van schooluitval: leerlingen met laagopgeleide ouders hebben anderhalf tot twee keer zo veel kans op schooluitval in vergelijking met leerlingen uit een middelbaar opgeleid milieu.

Bovenstaande oorzaken doen zich het sterkst voor in de (zeer sterk) verstedelijkt gebieden in Nederland, aangezien tussen stad en platteland verschil

---

15 In die lagere segmenten bevinden zich overigens nogal wat leerlingen met lichte beperkingen, zoals dyslexie of een stoornis uit het autistisch spectrum (Van der Klein et al, 2009). Dit achtergrond kenmerk dat verband houdt met beperkingen, is echter opvallend afwezig in de literatuur over de groep leerlingen die zonder diploma school verlaat. Het middelbaar beroepsonderwijs kent geen speciale onderwijsinstellingen voor scholieren met lichamelijke, zintuiglijke of verstandelijke handicaps. Het aantal ambulante begeleide (rugzak)leerlingen in het reguliere voortgezet onderwijs neemt sinds 2004 veel sterker toe dan het aantal leerlingen in het voortgezet speciaal onderwijs (De Klerk, 2007).

Het SCP rapporteert verder over deze groep dat 40% van de van de 18 tot 65-jarigen met lichte beperkingen maximaal op lbo niveau werkt (De Klerk, 2007).

len bestaan in leerlingenpopulaties. Eenzelfde redenering is van toepassing op de verhoogde kansen op voortijdige schooluitval op 'zwarte' scholen.

Over het voortijdig schooluitval van leerlingen die niet de overstap maken naar een vervolgopleiding, zijn eveneens een aantal achterliggende factoren aanwijsbaar (zie Herweijer, 2008: 129-132). Deze zijn echter grotendeels vergelijkbaar met de hierboven beschreven determinanten. De verschillen tussen jongens en meisjes en tussen leerlingen van allochtone en autochtone herkomst, zijn hierbij wel kleiner dan bij de leerlingen die de opleiding in het geheel niet afronden. Waarschijnlijk spelen ook andere factoren een rol van betekenis, zoals mogelijke problemen bij het maken van de juiste vervolgkeuze.

Ten slotte zijn er jongeren die voortijdig het middelbaar beroepsonderwijs verlaten. Dit is, zoals we eerder hebben beschreven, veruit de grootste groep voortijdig schoolverlaters. Voor de achtergrondkenmerken hebben we opnieuw de studie van Herweijer (2008: 132-140) geraadpleegd:

- *Individuele kenmerken*: net als in het voortgezet onderwijs verlaten jongens, allochtonen (vooral Antillianen/Arubanen, Surinamers, Marokkanen, Turken en allochtone leerlingen van de eerste generatie) het vaakst voortijdig de school.
- *Gezinscontext*: leerlingen uit gezinnen die rond moeten komen met een laag inkomen vallen gemiddeld twee keer zo vaak uit als leerlingen uit de hoogste inkomensgroepen. Ook het opgroeien in eenoudergezinnen verhoogt de kansen op voortijdig uitval. Een andere risicogroep betreft de leerlingen die zelfstandig een huishouden voeren of in een tehuis wonen.

Wederom doen de bovenstaande oorzaken zich het sterkst voor in de (zeer sterk) verstedelijkte gebieden in Nederland.

Redenen voor uitval: gebonden aan individuele kenmerken en sociale context

Het Research Centre for Education and the Labor Market (ROA) is in recent onderzoek ingegaan op de vraag waarom jongeren voortijdig het onderwijs verlaten (Allen & Meng, 2010). Op basis van een steekproef onder ruim 5.600

voortijdig schoolverlaters¹⁶ onderscheiden de auteurs zes verschillende redenen voor voortijdig schooluitval:

- Verkeerde opleidingskeuze.
- Zorgtaken (zoals zwangerschap of combinatie arbeid/zorg).
- Slechte gezondheid (fysiek en/of psychische problemen).
- Arbeidsmarkt/financiën ('liever werken'; 'levert geld op').
- Persoonlijke problemen (zoals verslavingsproblematiek en/of gezinsproblemen).
- Problemen op school (zoals problemen op de leerwerkplek en/of problemen met docenten).
- Anders (zoals een verhuizing).

De geënquêteerden geven veelal meerdere redenen op. Wat de bovenstaande factoren in ieder geval duidelijk maken, is dat veel van de factoren te maken hebben met een 'gestapelde' problematiek. In veel gevallen gaat het om meerdere problemen die vragen om integrale ondersteuningsarrangementen. De jongerenloketten voor werk en inkomen, waarbij gemeentelijke en niet-gemeentelijke instanties met elkaar samenwerken, zijn mede om deze reden ingevoerd.

In de literatuur worden nog drie, meer sociale contextgebonden redenen voor schooluitval en slechte leerprestaties genoemd: het gebrek aan betrokkenheid van de ouders van deze groep leerlingen (WRR, 2009; De Winter, 2011 onder andere gebaseerd op Putnam en Lerner), de onvoldoende mate waarin onderwijs inspeelt op diversiteit van leerlingen en daarmee samenhangende vraagstukken (Pels et al, 2011) en wellicht daarmee samenhangend het ontstaan van een 'anti-schoolcultuur' onder bepaalde groepen jongeren (Uerz et al., 1999).

Het is bekend dat naarmate de betrokkenheid van ouders bij de school van hun kind groter is, de leerprestaties van die kinderen en jongeren beter worden. Andersom is er ook een effect. Vooral in het voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs - waar jongeren van 12 tot en met 22 jaar leren - is ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie echter slecht georganiseerd. Een grotere ouderbetrokkenheid en een meer community-based opvoedingscontext werpt volgens de literatuur vruchten af; ook als het gaat om oudere

---

16 Uiteindelijk hebben 948 jongeren de betreffende vragenlijst ingevuld.

leerlingen (De Winter, 2011; Hermanns, 2009).¹⁷ Zo onderzocht de Amerikaanse socioloog Putnam hoe zogeheten ‘community-based sociaal kapitaal’ gerelateerd is aan de onderwijsresultaten van kinderen en jongeren (Putnam, 2001); de samenhang blijkt zeer groot te zijn. In Nederland zijn er naar aanleiding van dit soort inzichten programma’s gestart die ouderbetrokkenheid trachten te stimuleren. De bekendste zijn: Coach je kind, een programma voor opvoedingsondersteuning ontwikkeld door S-IPI; Opvoeders in actie (deelt periodiek themapakketten uit aan 300 organisaties met achtergrondinformatie, werkvormen voor bijeenkomsten, een flyer en tips voor ouders); Allochtone ouders in de schijnwerpers; en preventieprojecten als Forza en Tawazoun bij de Utrechtse welzijnsinstelling Portes, die zich richten op ouders en kinderen (Ince et al, 2009)

De relatie tussen leerprestaties/schooluitval en gebrek aan aandacht voor diversiteit binnen het onderwijs, wordt vooral aangedragen door auteurs die zich bezighouden met de prestaties en het welbevinden van allochtone jongeren (Pels et al, 2011). Wij kunnen ons echter voorstellen dat dit probleem met diversiteit in meer algemene zin speelt: ook bijvoorbeeld bij jongeren met een beperking, adhd-jongeren, jongeren met een aandoe-ning uit het autistisch spectrum of jongeren met dyslexie lopen tegen de grenzen van het vast gegeven onderwijs aan (zie bijvoorbeeld Van der Klein et al, 2009). Francissen et al (2011) wijzen in dit verband op het belang van allerlei individuele kenmerken, zoals het gebrek aan sociale vaardigheden, gebrek aan ambitie, ongevoeligheid voor gezag en het hebben van gezondheidsklachten als mogelijke veroorzakers van voortijdig schooluitval.

Daarnaast beïnvloedt het omgaan met ‘foute vrienden’ (binnen en buiten de school) de kans op schooluitval. Het gaat hierbij om vrienden die veel spijbelen, weinig gemotiveerd zijn om te leren en/of geneigd zijn om snel ruzie te zoeken met anderen. Afhankelijk van de mate waarin een jongere gevoelig is voor de druk (‘peer pressure’) van anderen is dit een aanvullende factor op de bevindingen van het ROA.

De Bildt (2011) laat zien dat ook het leeftijdsverschil met andere klasgenoten kan bijdragen aan een grotere kans om de school voortijdig te verlaten. Dit is het geval voor zowel allochtonen als autochtonen.

---

17 In de literatuur over onderwijs vinden we vooral voorbeelden van ouderbetrokkenheid (= betrokkenheid op het leerproces van het individuele kind) en ouderparticipatie (= vrijwilligerswerk in de school) in het basisonderwijs (zie bijvoorbeeld Overmaat & Boogaard, 2004).

Veel van de bovenstaande bevindingen lopen parallel met elkaar. In de volgende paragraaf komen de bevindingen bij elkaar.

2.3 *Conclusie*

Het aantal voortijdige schoolverlaters bedraagt in het schooljaar 2009/2010 circa 43.000 (zie www.staline.cbs.nl). Op basis van de beschikbare studies en gegevens hebben we bovendien een aantal risicofactoren in beeld gekregen rondom voortijdig schooluitval. Vaak is er een stapeling van een aantal risicofactoren (WRR, 2009). We hebben gezien dat er verbanden bestaan tussen voortijdig schooluitval en het huishouden waarbinnen leerlingen opgroeien. Voorbeelden zijn het verband tussen de lage sociaal-economische positie van de ouders, het opgroeien in een eenoudergezin, en/of een lage ouderbetrokkenheid en de grotere kans op schooluitval. Daarnaast hebben individuele kenmerken zoals het land van herkomst - allochtonen, met vooral van de eerste generatie - en sekse - jongens - een groter schooluitval tot gevolg. De verschillen naar etniciteit lijken vooral toe te schrijven te zijn naar de situatie waarin leerlingen opgroeien, zoals de lage sociaaleconomische status (SES) van de ouders, en hun over het algemeen achterblijvende betrokkenheid bij de schoolloopbaan van hun kinderen. De problemen rond leerprestaties en schooluitval zijn het grootst op het mbo, gevolgd door het vmbo (vooral in de laatste twee leerjaren). Ook is voortijdig schooluitval groter in de (zeer) stedelijke gemeenten in Nederland en op de zogenaamde 'zwarte' scholen.

Een andere belangrijke bevinding is dat de redenen voor schooluitval vaak wijzen op een 'stapeling' van diverse problemen. Individuele beperkingen, zoals een autistische stoornis of dyslexie zijn opvallend genoeg minder aanwezig in de literatuur die schooluitval probeert te verklaren. Evenals de match tussen school en leerlingen. Het gebrek aan aandacht voor diversiteit - van welke aard ook - op scholen wordt weinig genoemd als achtergrond voor slechte leerprestaties.

Met deze informatie hebben we een beter zicht gekregen op de omvang, achtergrondkenmerken en redenen achter voortijdig schooluitval. Al met al is de combinatie van individuele kenmerken, geringe ouderbetrokkenheid en weinig aandacht voor diversiteit op school voor circa 43.000 jongeren in de leeftijd van 12 tot 23 jaar aanleiding om voortijdig school te verlaten.

Maar hoe kan die schooluitval worden bestreden? Wat is de geschikte receptuur om (potentiële) problemen tegen te gaan? Het vrijwilligerswerk kan mogelijk een bijdrage leveren. Hier gaan we in de komende hoofdstukken nader op in.

3 Werkende projecten: op effect geëvalueerd en in NJi-databank opgenomen

3.1 Inleiding

Uit de statistieken in het vorige hoofdstuk blijkt dat bepaalde groepen jongeren een relatief groter aandeel vormen als het gaat om voortijdig schooluitval. Een gerichte inzet van vrijwilligerswerk, bijvoorbeeld via mentoring, kan de betreffende doelgroepen mogelijk stimuleren om het onderwijs niet te verlaten zonder diploma. We hebben ook gezien dat niet alleen (kenmerken van) de jongeren zelf een rol spelen, maar ook het huishouden waar zij vandaan komen en de betrokkenheid van hun ouders bij hun ontwikkeling. Er zijn dus theoretisch gezien twee groepen waar vrijwillige inzet moet helpen om leerprestaties van jongeren te bevorderen, schooluitval terug te dringen of (sociale en economische) zelfstandigheid te vergroten: ouders en jongeren. De vraag die in dit hoofdstuk centraal staat is: op welke manieren kunnen vrijwilligers betrokken worden om deze groepen en thema's op te pakken? Welke praktijken en methodieken van vrijwillige inzet ter ondersteuning van jongeren zonder startkwalificatie zijn in de literatuur het meest effectief of veelbelovend?

Allereerst raadplegen wij daarvoor het NJi. Het NJi beheert een databank met jeugdinterventies die theoretisch goed zijn onderbouwd en een bewezen bijdrage leveren op het brede vlak van jongerenproblematiek, zoals gedragsproblemen, problemen met leren, onvoldoende bewegen en roken, een gebrekkige taalvaardigheid, opvoedingsondersteuning, et cetera. Het NJi maakt gebruik van verschillende criteria om te bepalen of een interventie effectief, dan wel veelbelovend is (zie ook www.nji.nl):

- Theoretische onderbouwing: De interventie is wetenschappelijk onderbouwd. Dat wil zeggen, de theoretische onderbouwing moet aannemelijk maken dat een interventie effectief is of in de toekomst effectief kan zijn.

- Methodische argumentatie: De doelgroep, werkwijze en concepten zijn helder gespecificeerd en maken het mogelijk om het onderzoek te herhalen. De interventie dient tevens overdraagbaar te zijn.
- Waarschijnlijk/bewezen effectief: Afhankelijk van de bewijskracht wordt een interventie vervolgens geclassificeerd als ‘waarschijnlijk’ of ‘bewezen’ effectief.

De Databank Effectieve Jeugdinterventies bevat alleen interventies die door een erkenningscommissie zijn beoordeeld op effectiviteit. Voor niet-justitiële interventies is dat de Erkeningscommissie Interventies. Deze commissie kan tot de volgende oordelen komen:

- Erkend: de interventie is op kwaliteit beoordeeld en is ten minste ‘theoretisch goed onderbouwd’ bevonden.
- Op de drempel: de interventie is beoordeeld maar nog niet van voldoende kwaliteit voor erkenning, bijvoorbeeld omdat de theoretische onderbouwing onvoldoende is.
- Niet opgenomen: ofwel de interventie voldoet niet aan de inclusiecriteria van de databank, ofwel de interventie wordt niet meer uitgevoerd.

Op dit moment zijn er 137 interventies als erkend in de databank van het NJi opgenomen (peildatum vrijdag 3 juni 2011). In het vervolg van dit hoofdstuk beschrijven we de interventies die relevant zijn in het kader van ons onderzoek.

3.2 Vrijwilligers in de de effectieve jeugdinterventies van het NJi

Veel van de in de NJi-databank beschreven praktijken zijn bedoeld voor beroepskrachten, zoals pedagogisch medewerkers, jeugdzorg, medewerkers op kinderdagverblijven, gedragstherapeuten, trainers, opvoedingsondersteuners, (bewegings)consulenten, professionele trajectbegeleiders, GGD-medewerkers, leerkrachten, et cetera. Ook komen we verschillende interventies tegen die betrekking hebben op de schoolorganisatie en/of het domein van de cognitieve gedragstherapie (zie voor een overzicht Holter & Bruinsma, 2009). Met andere woorden, de interventies worden vaak uitgevoerd door (ervaren) beroepskrachten.

De databank noteert nauwelijks of er vrijwilligers aan te pas komen. Daarom hebben wij voor de relevante NJi-interventies die zich richten op

ouders en/of jongeren tussen de 12 en 23 jaar aanvullend onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van vrijwillige inzet. Dan blijken er in totaal zes praktijken te bestaan waarbij vrijwilligers wel degelijk een belangrijke rol spelen. Drie daarvan richten zich op ouders, drie op jongeren. Big Brothers, Big Sisters (BBBS) is in het kader van dit onderzoek de meest relevante interventie. BBBS bevindt zich ten tijde van het schrijven van deze studie echter nog in de zogenaamde opname procedure van de NJi-databank: op de drempel dus. De interventie is dus officieel nog niet NJi effectief bevonden, maar bevindt zich daar wel erg dichtbij. We presenteren hieronder eerst de interventies gericht op jongeren en vervolgens de interventies gericht op ouders.

3.3 Effectieve interventies gericht op jongeren: BBBS, Rots en Water en Marokkaanse buurtvaders

BBBS, Rots en Water en Marokkaanse buurtvaders zijn de drie meest relevante methodieken die zich richten op jongeren in de leeftijdscategorie van 12 tot 23 jaar waarbij vrijwillige inzet aan de orde is. Geen van de drie interventies richt zich echter expliciet op het voorkomen van schooluitval of het bevorderen van de leerprestaties. Een perfecte match met de thematiek van het door het Oranje Fonds op te zetten programma is er dus niet in de NJi-databank. Big Brothers Big Sisters - een maatjesproject voor jongeren tussen de 4 en 24 jaar - heeft wel als expliciet doel om de zelfredzaamheid van de jongeren te vergroten.

De andere twee projecten richten zich op gedragsverandering. Bij Rots en Water gaat het om agressieregulering bij jongens van 9 tot 18 jaar. Bij de Marokkaanse buurtvaders ging en gaat het in eerste instantie het om het terugdringen van overlast door jongeren 's avonds op straat. De tweede generatie buurtvaders dringt er bij de jongeren tegelijkertijd op aan hun eigen ontwikkeling serieus te nemen. Hieronder geven wij kort aan welke informatie er over deze methodieken te vinden is, in de databank van NJi . In bijlage 1 vindt u uitgebreidere informatie over deze projecten die we verzameld hebben op basis van de internetsearch.

1. Big Brothers, Big Sisters (BBBS)

(zie <http://www.nji.nl/smartsite.dws?id=114021&recordnr=508&setembed=>)
Big Brothers, Big Sisters (BBBS) koppelt individuele kinderen en jongeren van 4 tot 24 jaar die in een risicosituatie verkeren, aan volwassen vrijwilligers die activiteiten met hen ondernemen. Doel is de jeugdigen beter te laten functioneren in het dagelijks leven en hun zelfredzaamheid te vergroten.

De vrijwilliger/mentor moet tijd en zin hebben om tenminste 1 jaar, één keer per week (tenminste 1 uur) iets af te spreken met een kind of jongere. Onderzoek heeft uitgewezen dat een kind of jongere tenminste 1 jaar gematched moet zijn, willen de resultaten bereikt worden. Opleiding of beroep van de vrijwilligers zijn niet van belang. De overtuiging dat kinderen en jongeren het waard zijn om tijd en energie in te steken wel. Kinderen en jongeren komen vrijwillig bij BBBSR en het is de bedoeling dat ze met 'hun' vrijwilliger/mentor juist die dingen doen die zij leuk vinden.

Jongeren die aan BBBS meedoen komen uit een éénouder- of probleemgezinnen. Een paar uur per week krijgen kinderen uit risicogroepen speciale aandacht. Resultaten wijzen uit de jongeren zich zelfverzekerder en weerbaarder voelen door het mentorproject. Ook is vastgesteld dat het drugs- en alcoholgebruik van deelnemende jongeren lager ligt bij jongeren met een mentor en het stimuleert positieve relaties met ouders en andere jongeren (zie Berden & Kok, 2011). Bovendien gaan ze minder vaak voortijdig van school. Vooral langdurige relaties tussen mentor en mentee zorgen voor dergelijke positieve uitkomsten. Een zorgvuldige matching en een volgsysteem met betrekking tot wat het koppel in de afgelopen week heeft gedaan zijn in het oog springende succesfactoren.

2. Rots en Water (R&W)

(zie <http://www.nji.nl/eCache/DEF/1/22/671.html>)

Rots en Water is een programma voor jeugdigen (uitsluitend jongens) van 9 tot 18 jaar, dat hen leert zich enerzijds te verdedigen tegen verschillende vormen van geweld en anderzijds oog en gevoel te krijgen voor eigen grensoverschrijdend gedrag. Door allerlei fysieke, mentale en sociale activiteiten worden de jeugdigen ervan bewustgemaakt dat zij steeds weer een keuze kunnen maken tussen een harde 'rotsopstelling' of een zachte 'wateropstelling', of een mengeling daarvan.

3. Marokkaanse buurtvaders

(zie <http://www.nji.nl/eCache/DEF/1/22/632.html>)

Marokkaanse buurtvaders is een methodiek gericht op het vergroten van de veiligheid in de buurt, waarin mannen (vaders) op straat surveilleren en jongeren aanspreken op hun gedrag.

De buurtvaders zijn zelf vader en van Marokkaanse afkomst. Zij surveilleren 's avonds de wijk in kleine groepjes. Hun activiteiten bestaan uit het contact leggen met jongeren die ze in hun rondes tegenkomen, het aanspreken van jongeren op hun gedrag en het geven van alternatieven, inschakelen van de politie bij misdrijven en gevaarlijke situaties en het signaleren en doorgeven van knelpunten of problemen in de wijk (bijvoorbeeld kapotte straatverlichting).

De buurtvaders zijn in 2009 opgenomen in een rapport over inspirerende frontliniepraktijken. 'De frontlinie vervult vaak, via een meer informeel en laagdrempelig aanbod, een brugfunctie tussen moeilijk bereikbare (migranten)groepen en de geïnstitutionaliseerde hulpverlening' (De Gruijter et al, 2009). De Gruijter et al. kenschetsten de buurtvaders als 'betrokken buurtbewoners die zich (mede) verantwoordelijk voelen voor overlast door (Marokkaanse) jongeren en die op eigen initiatief rondlopen in de buurt om in gesprek te raken met de jongeren en hun ouders, om iets te betekenen voor de jongeren en om de overlast te verminderen'.

3.4 Effectieve interventies gericht op ouders: Home-Start, MIM en Homeparty

Ook de drie als effectief gekenmerkte interventies uit de NJi databank voor ouders hebben niet expliciet tot doel om hun betrokkenheid bij de schoolloopbaan van hun kinderen te vergroten. Een belangrijke bijdrage van vrijwilligers is er wel, maar die is er niet direct op gericht om schooluitval te voorkomen, leerprestaties in het gezin te bevorderen of de zelfredzaamheid van de jongeren te vergroten. Bovendien zijn twee van de drie interventies - Homestart en MIM - gericht op jongere gezinnen. Homeparty richt zich wel op ouders van de groep jongeren die hier centraal staat als doelgroep, maar bij Homeparty gaat het erom de ouders te ondersteunen bij het voorkomen of verminderen van alcohol en drugsgebruik. Ook hier ontbreekt dus de perfecte match met de thematiek van het toekomstige Oranje Fonds programma.

Het zijn wel drie opvoedingsondersteunende methodieken die gebruik maken van vrijwillige inzet en die vanwege een groeiende ouderbetrokkenheid waarschijnlijk positieve effecten kunnen hebben op de schoolloopbaan van hun kinderen. Maar juist die effecten zijn door de literatuur niet onderzocht. We stellen de methodieken hieronder kort voor.

1. Home-Start

(zie <http://www.nji.nl/eCache/DEF/1/22/609.html>)

Home-Start is een preventieprogramma. Ervaren vrijwilligers ondersteunen ouders met tenminste één kind van zes jaar of jonger in de thuissituatie om te voorkomen dat alledaagse problemen uitgroeien tot ernstige en langdurige problemen. De vrijwilligers bieden ouders in hun eigen huis ondersteuning en praktische hulp bij gezins- en opvoedende taken. De ouders geven zelf aan op welk terrein zij ondersteuning wensen. De vrijwilliger is minimaal één dagdeel per week beschikbaar voor het gezin.

Uit onderzoek blijkt verder dat Home-Start vrijwilligers die qua opleiding en werkervaring het meest lijken op de opvoeders die ze bezoeken, de meeste resultaten boeken. Kritische kanttekening bij de resultaten is dat een aantal van de gestandaardiseerde instrumenten die zijn gebruikt, zijn aangepast voor dit onderzoek.

2. Moeders informeren Moeders (MIM)

(zie <http://www.nji.nl/eCache/DEF/1/22/635.html>)

MIM is een programma voor voorlichting en opvoedingsondersteuning van moeders met een eerste kind tussen de 0 en 18 maanden. De bedoeling is het zelfvertrouwen, de zelfredzaamheid en het zelfzorgvermogen van de moeders te vergroten en hun sociale netwerk versterken.

Moeders met een ruime ervaring in het opvoeden en verzorgen van kinderen, de bezoekmoeders, gaan eens per maand op bezoek bij moeders van een eerste kind en praten met hen over de opvoeding en verzorging van de baby. De bezoekmoeders worden begeleid en ondersteund door een coördinator.

Er is in Nederland een quasi-experimenteel onderzoek uitgevoerd naar de effectiviteit van MIM. Daarin stonden echter niet de doelen van MIM centraal, maar die van de oorspronkelijke versie van het programma (Community Mothers Program), die niet precies dezelfde zijn. Het uitgevoerde onderzoek liet bij de programma-moeders geen duidelijke positieve effecten zien. De effectiviteit van MIM is daarmee dus nog niet aangetoond.

De makers of uitvoerders voeren een buitenlandse effectstudie naar het Community Mothers Program uit, die wel positieve effecten laat zien.

3. Homeparty

(zie <http://www.nji.nl/eCache/DEF/1/22/610.html>)

Homeparty is een laagdrempelige interventie voor moeilijk bereikbare ouders om hen te ondersteunen in de opvoeding, met als doel bij te dragen aan het voorkomen of verminderen van middelengebruik, vooral alcoholgebruik. De Homeparty heeft de vorm van een huiskamerbijeenkomst, waar een preventiewerker voorlichting geeft over alcohol en drugs, afgestemd op de vragen en behoeften van de aanwezige ouders.

De huiskamer mag ook een andere ruimte zijn, in ieder geval de setting die relevant is voor het bespreekbaar maken van het gebruik van het kind (bijvoorbeeld een keet/hok waar de kinderen alcohol drinken). Homeparty is laagdrempelig door:

- De personen die zorg dragen voor de werving van de ouders. Preventiewerkers benaderen een of meer sleutelfiguren die toegang hebben tot de beoogde doelgroep ouders. Deze sleutelfiguur werft een gastouder en de gastouder werft de andere ouders uit de eigen omgeving om deel te nemen aan de Homeparty.
- De locatie van de bijeenkomst. De gastouder stelt het eigen huis ter beschikking om de Homeparty te houden, in de buurt van de leefomgeving van deelnemers en in een vertrouwde sfeer.

3.5 Conclusie

We kunnen naar aanleiding van de inspectie van de Databank effectieve jeugdinterventies van het NJi concluderen dat:

- Er nauwelijks door Nji erkend effectieve interventies zijn die schooluitval willen voorkomen of leerprestaties willen bevorderen. Van de 137 interventies hebben we er geen kunnen vinden met dat doel.
- Dat de interventie die er het dichtst bij in de buurt komt Big Brothers, Big Sisters is, een programma dat met volwassen mentorvrijwilligers de zelfredzaamheid van kinderen poogt te vergroten.

De werkzame bestanddelen van BBBS zijn:

- zorgvuldige matching van jongere en vrijwilliger;

- een matching van tenminste 1 jaar;
- overtuiging en energie bij de volwassen vrijwilligers;
- vrijwillige deelname van de jongeren;
- samen leuke dingen doen als doel;
- een weekvolgsysteem van de gezamenlijke activiteiten.

Bij een langdurige relatie tussen mentor en mentee heeft BBBS als effect dat:

- jongeren zich zelfverzekerder en weerbaarder voelen;
- dat de jongeren minder vaak voortijdig school verlaten.

4 Succesvolle projecten: geëvalueerd en betrokken bij de werkconferentie van het Oranje Fonds

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk vatten we de bestaande inzichten rond aanpakken (praktijken en methodieken) gesteund door het Oranje Fonds samen. In 2010 deed het Oranje Fonds een eerste verkenning naar de vrijwillige ondersteuning van jongeren en het vergroten van onderwijskansen. Van veel van de toen gesignaleerde praktijken en methodieken is het onbekend of ze werkzaam zijn of niet. Harde evaluatieliteratuur rondom de vrijwillige inzet en het tegengaan van voortijdig schooluitval is al helemaal schaars. Toch valt er op basis van de literatuur wel iets te zeggen over de succesfactoren van diverse praktijken.

4.2 Verkenning van praktijken en methodieken door het Oranje Fonds

Het Oranje Fonds ondersteunt jaarlijks diverse projecten en initiatieven in het sociale domein. Een van de aandachtspunten is het stimuleren van initiatieven waarbij vrijwilligers de kansen van jongeren versterken, zoals in het voortgezet onderwijs. In dit verband heeft het Oranje Fonds zelf een eerste verkenning verricht naar diverse praktijken van vrijwillige inzet en het vergroten van de onderwijskansen. Eind vorig jaar heeft er in Den Haag een werkconferentie plaatsgevonden onder circa 100 projectleiders en coördinatoren uit het onderwijs, maatschappelijk middenveld en de overheid. Alle deelnemers hebben voorafgaand aan de conferentie een vragenlijst ingevuld om zo een beter zicht te krijgen op de bestaande initiatieven rondom onderwijs en vrijwillige inzet. Wat kunnen we uit de resultaten concluderen?

- Veel van de interventies richten zich op jongeren van 14 tot 18 jaar.
- De meeste projecten richten zich zowel op jongens als op meisjes.
- Wat het onderwijsniveau betreft zien we dat de interventies gericht zijn op verschillende opleidingsniveau's.
- De meeste respondenten houden zich bezig met mentoring/coaching (19%), een kleiner deel houdt zich specifiek bezig met het voorkomen van voortijdige schooluitval (10%).
- De meerderheid van de initiatieven wordt aangeboden in de Randstad.
- Wat de methodieken betreft valt te denken aan mentoring/coaching, het geven van bijles, loopbaanoriëntatie, de inzet van rolmodellen, maatschappelijke stages, het bevorderen van de overstap naar het voortgezet onderwijs, et cetera.

Het Oranje Fonds constateert dat er al veel initiatieven bestaan rondom het bevorderen van de leerkansen van jongeren. Vooral de methodiek van mentoring en coaching wordt veel in de praktijk gebruikt. Een andere bevinding is dat circa drie kwart van de respondenten aangeeft de eigen werkwijze te evalueren.¹⁸ Er worden in dit kader door de respondenten een aantal (overkoepelende) studies aangehaald van vrijwilligersorganisaties en kennisinstituten. We zullen deze in het kort bespreken. We zijn in het bijzonder geïnteresseerd in factoren die het succes verklaren van een specifieke methodiek. In het volgende hoofdstuk verbreden we vervolgens ons blikveld naar andere werkende praktijken die we tot nu toe nog niet zijn tegengekomen in onze zoektocht.

4.3 *Mentoring draagt bij aan positiever zelfbeeld*

De geënquêteerde deelnemers aan de werkconferentie geven voorbeelden van verschillende studies die de effectiviteit van de vrijwillige inzet in het voortgezet onderwijs in beeld proberen te krijgen. We hebben gezien dat mentorinterventies relatief vaak worden ingezet om voortijdig schooluitval tegen te gaan. Adlouni et al. (2009) gaan in hun studie 'Onderweg naar morgen, niet zonder mijn mentor!' in op de mogelijkheden om via mentoring schooluitval in de gemeente Overijssel tegen te gaan. Bijzonder aan deze

---

18 Naast de evaluaties zijn er verschillende voorbeelden te vinden van websites met 'inspirerende voorbeelden' (zie bijvoorbeeld de 'projecten van de week' van het Oranje Fonds).

studie is dat de onderzoekers - via een experimentele groep (leerlingen met mentor) en een controlegroep (leerlingen zonder mentor) - een serieuze poging hebben gedaan om de effectiviteit te bepalen. Veel van de gevonden verbanden zijn niet of slechts in geringe mate significant. De onderzoekers laten echter wel duidelijk zien dat mentoring bijdraagt aan een positiever zelfbeeld van de mentees ten opzichte van leerlingen zonder mentor. Dit kan bijdragen aan het terugdringen van toekomstig schooluitval. De effecten van mentoring op het bestrijden van voortijdig schooluitval zijn echter niet eenduidig vast te stellen. Ten slotte zien we dat het goed naar elkaar kunnen luisteren en het er voor elkaar zijn de vertrouwensrelatie tussen mentor en mentee versterkt. Het draait dus om de kwaliteit van de relatie tussen mentor en mentee (zie ook DuBois et al., 2002).

4.4 Mentoring kan bijdragen aan tegengaan schooluitval

Volgens Berger en Booij (2003) is er een duidelijke tendens waarneembaar dat mentorprogramma's meer en meer voor risicojeugd of voor jeugdigen met gedragsproblemen worden ingezet, ook in Nederland (Berger en Booij, 2003). 'Soms betreft het uit Amerika overgewaaid programma's, zoals Match (onder meer gestoeld op Big Brothers Big Sisters, zie ook hoofdstuk 5). Vaak ook gaat het om programma's die in Nederland zijn ontwikkeld.' Door een eigentijdse invulling hebben mentoringprojecten volgens Berger en Booij 'een grotere aantrekkingskracht en meer status dan de traditionele vormen van vrijwilligerswerk in de zorgsector. Voor veel mensen zijn persoonlijke ontplooiing en betrokkenheid belangrijke drijfveren om vrijwilligerswerk te doen. Het coachen van jongeren is een vorm van vrijwilligerswerk die tegemoet komt aan deze motieven.'

De onderzoekers Vaessen & Van der Vegt (2009) besteden in hun studie aandacht aan de effecten van de interventie *Scool's cool* in Amsterdam. *Scool's cool* is een mentoringproject dat zich via één op één begeleiding door een volwassen mentor richt op de overstap van (potentiële) risicoleerlingen van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs. In totaal is in het betreffende onderzoek aan 75 oud-mentees telefonisch gevraagd wat ze aan het mentorproject hebben gehad. De auteurs concluderen dat de meeste leerlingen na het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs zijn gegaan (vmbo) en bijna allemaal nog steeds op school zitten. Ook is een deel al

doorgestroomd naar het middelbaar onderwijs. De interventie heeft zich in die zin bewezen.

Vaessen & Van der Vegt, (2009:5) stellen: 'In vergelijking met landelijke cijfers over voortijdig schoolverlaten zijn de middellange-termijn effecten van Scool's cool hoopgevend (...)'. Of de bevindingen inderdaad zijn te relateren aan het mentoringproject is echter niet met volledige zekerheid te beantwoorden.

4.5 Succesfactoren mentoring

Uyterlinde et al. (2009:71-76) benoemen op basis van lokale en regionale ervaringen vijf succesfactoren voor mentoring in het algemeen:

- Zorg voor een hechte band tussen mentor en mentee.
- Maak een effectieve match.
- Combineer en schakel tussen mentorstijlen.
- Bied een solide ondersteuningsstructuur.
- Bezie mentoring in de bredere context.

Wederom zien we dat het creëren van een hechte band tussen mentor en mentee (bijvoorbeeld door te koppelen op raakvlakken en het tijd voor elkaar maken) een absolute voorwaarde is voor het slagen van mentorinitiatieven. Haalden Berger en Booi in 2003 nog Galesloot aan die in 2000 stelde dat de mentoraanpak 'past in het nieuwe vrijwilligerswerk: korte, afgebakende projecten in plaats van de langer durende verplichtingen' (Berger & Booi, 2003), anno 2011 gaat die vlieger voor projecten rond leerprestaties en schooluitval niet meer op, gezien de tijd die het kost om een hechte en dus effectieve band tussen mentor en mentee op te bouwen.

Voor het Oranje Fonds is de constatering dat de aanwezigheid van een solide ondersteuningsstructuur bij mentoringprojecten bijdraagt aan succes een relevante bevinding. Hiermee bedoelen wij, in navolging van Uyterlinde et al. (2009), dat deskundigheidsbevordering van vrijwilligers, het oog houden voor resultaten en projecten met een langere adem kenmerken zijn van mentoringpraktijken die lijken te werken.

4.6 Conclusie

Globaal kunnen we op basis van deze bevindingen het volgende constateren over de match tussen de projecten die het Oranje Fonds heeft verkend/

ondersteund en de in hoofdstuk 2 beschreven groep jongeren waar het om gaat:

- De meeste voortijdig schoolverlaters zijn tussen de 18 en de 23 jaar; veel van de interventies richten zich op jongeren van 14 tot 18 jaar.
- Voortijdig schoolverlaters zijn jongens (60%) en meisjes (40%); de meeste projecten richten zich zowel op jongens als op meisjes.
- Bij het volwassenonderwijs (vavo)¹⁹ en het mbo is het voortijdig schooluitval percentueel het grootst. Absoluut gezien is het voortijdig schooluitval het grootst in het mbo (circa 30.000 in het schooljaar 2009/2010). De interventies die het Oranjefonds heeft verkend via de werkconferentie zijn gericht op verschillende opleidingsniveau's.
- De oorzaken van voortijdige schooluitval doen zich het sterkst voor in de (zeer sterk) verstedelijkte gebieden in Nederland; de meerderheid van de vrijwilligersondersteuning wordt aangeboden in de Randstad.
- Over de initiatieven is weinig bekend wat betreft de etniciteiten en de SES (van de gezinnen waar) de doelgroepen uit komen.
- Veel projecten richten zich op jongeren met (potentieel) verhoogde risico's, zoals jongeren met problematisch gedrag of leerlingen uit kansarme gezinnen, waar meerdere problemen aan de orde zijn.
- Het grote aandeel mentor/coachingsprojecten lijkt erop te wijzen dat de betrokkenheid van de mentor/coach in veel gevallen de gemiste ouderbetrokkenheid bij de schoolloopbaan (deels) kan vervangen.

De precieze effecten van vrijwillige inzet op schooluitval en betere leerprestaties zijn over het algemeen lastig aan te tonen. De meeste relevante studies gaan over mentoring-projecten. De evaluaties die zijn verricht kenmerken zich vaak niet door een experimentele opzet met een 'klassieke' voor- en nameting alsmede een experimentele- en controlegroep. Het aantonen van effecten (zoals het terugdringen van schooluitval of het bevorderen van leerprestaties en/of het vergroten van zelfstandigheid) wordt hierdoor belemmert. Dit neemt niet weg dat de eerste resultaten van ons literatuuronderzoek wel degelijk handvatten bieden voor het professionaliseren van projecten in de toekomst. Het gaat dan bijvoorbeeld om het aanbrenge van een juiste match tussen mentor en mentee en de organisatorische voorwaarden bij mentoring-projecten. In het volgende hoofdstuk vervolgen we ons literatuuronderzoek met een verkenning van andere bronnen en veelbelovende projecten.

---

19 Voortgezet algemeen volwassenenonderwijs.

5 *Veelbelovende projecten*

5.1 *Inleiding*

In de vorige hoofdstukken hebben we gebruik gemaakt van inzichten van het N Ji en het Oranje Fonds. In een derde stap verbreden we ons literatuuronderzoek naar andere bronnen, zowel vanuit de wetenschap als uit de dagelijkse praktijk. De volgende bronnen zijn gebruikt om de beschikbare kennis te verzamelen over veelbelovende praktijken en methodieken van vrijwillige inzet ter ondersteuning van jongeren zonder startkwalificatie:

- Informatie afkomstig van de kennisinstututen die zich richten op (onderzoek naar) vrijwillige inzet en jongeren (MOVISIE, Verwey-Jonker Instituut, N Ji en het SCP).
- Recente publicaties waarin praktijken en methodieken van vrijwillige inzet ter ondersteuning van jongeren zonder startkwalificatie worden genoemd. Ince et al. (2009) hebben in hun Overzichtsstudie interventies voor migranten jeugd vele projecten beschreven en wij hebben deze projecten op de inzet van vrijwilligers gescand via het internet.
- Een gedetailleerde search in de database Picarta en verschillende websites op het open internet, zie bijvoorbeeld <http://www.aanvalop-schooluitval.nl> en <http://www.mentoringinonderwijs.nl/projecten.php>

We bespreken in het bijzonder een aantal verder ontwikkelde voorbeelden van vrijwillige inzet in het onderwijs.²⁰ We sluiten het hoofdstuk opnieuw af met een paragraaf waarin we de balans opmaken.

---

²⁰ We doelen hiermee op de al wat langer lopende projecten die in de literatuur worden beschreven.

5.2 *De veranderende context van denken en doen in verband met vrijwillige ondersteuning aan jongeren zonder startkwalificatie*

De WRR stelde in 2005 dat jongeren thuis tekorten ondervinden in hun sociale en morele opvoeding en daardoor vaak overlast bezorgen in woonbuurten. De WRR pleit ervoor om 'de initiatieven van bewoners en civil society te ondersteunen door bestaande vonken van sociale cohesie aan te wakkeren' (WRR, 2005: 214). De kern is meer samenwerking tussen betrokkenen in de wijk. Recenter vroegen de RMO en de RVZ (2009) ook om meer aandacht in het beleid voor het stimuleren en versterken van sociale netwerken en steunstructuren rond jeugd en gezin in de thuissituatie, op school en in de vrije tijd. In 2010 startte ZonMw in het verlengde van deze en andere wetenschappelijke signalen (De Winter 2011) een onderzoeksprogramma dat beoogt de 'pedagogische civil society' te stimuleren.

Vrijwilligersprojecten die proberen om schooluitval tegen te gaan, leerprestaties te bevorderen en/of (sociaal-economische) zelfstandigheid van jongeren te vergroten, passen goed in deze trend. Er zijn inmiddels vele actoren die initiatief nemen tot veelbelovende projecten in deze sfeer: vrijwilligersorganisaties, zelforganisaties, scholen, kerken en moskeeën, sportverenigingen, sportbonden, welzijnsinstellingen, woningbouwcorporaties en ook de professionele jeugdzorg laat zich niet onbetuigd als het gaat om vrijwillige inzet rond jongeren zonder startkwalificatie (zie voor dat laatste bijvoorbeeld <http://www.bja.nl/> en <http://www.bjzgr.nl/nl/vrijwilligers.html>). Slechts weinig van deze projecten worden op effect geëvalueerd; daar is het nog te vroeg voor, men ziet de noodzaak niet of er is geen geld voor.

Maatschappelijke stages

Sinds enkele jaren is er de maatschappelijke stage (MaS) die scholieren verplicht tot ten minste 40 uur vrijwilligerswerk per jaar. Via de maatschappelijke stage dragen jongeren hun steentje bij aan de samenleving en het is de hoop dat zij via de MaS behouden zullen blijven voor het vrijwilligerswerk. Het doen van een maatschappelijke stage zou kunnen bijdragen aan de competentieontwikkeling van leerlingen, maar in de praktijk wordt dat niet zo ervaren. Het Verwey-Jonker Instituut en MOVISIE deden onderzoek naar de beleving van scholieren van de MaS (Braam et al. 2009; Bekkers & Karr, 2008)). Zij brengen de stage niet in verband met betere sociaal economische kansen, meer leerplezier, betere competenties of een grotere (sociaal-economische) zelfstandigheid. Die constatering loopt in de pas met de uitgangspunten van het Jongerenpanel maatschappelijke stages naar

aanleiding waarvan de SER in 2007 stelde: 'Als de stagiair verder nog persoonlijk nut van de maatschappelijke stage heeft, is dat mooi meegenomen, maar dat is niet het primaire doel. Er is ook een duidelijk verschil met de beroepsgerichte stage: het oefenen van beroepsvaardigheden is geen primair doel van de maatschappelijke stage. Persoonlijk nut en een zekere beroepsvaardigheid zijn hooguit mogelijke positieve neveneffecten van de stage.' (SER 2007). Bij beroepsgerichte stages zijn nauwelijks vrijwilligers betrokken.

5.3 *Huiswerkbegeleiding: leerprestaties bevorderen*

Niet alle leerlingen begrijpen de lessen op school en/of hebben problemen met huiswerk maken. Om de kansen van deze leerlingen te vergroten, bieden diverse vrijwilligers onder andere ondersteuning bij het maken van huiswerk. FORUM, het instituut voor multiculturele vraagstukken, heeft al in 1999 een boekje uitgebracht met verschillende initiatieven van mensen uit allochtone gemeenschappen rondom deze thematiek. Veel van de initiatieven zijn destijds ontstaan uit een persoonlijke bezorgdheid over vormen van achterstand van groepen leerlingen (Arslan, 1999). Ondanks dat de beschreven projecten 'goed lopen' is van een evaluatie en identificatie van werkzame bestanddelen geen sprake.

Huiswerkbegeleiding op scholen

Stichting Witte Tulp is een mooi voorbeeld van een project dat door middel van huiswerkbegeleiding probeert bij te dragen aan verbeterde schoolprestaties van jongeren uit de groepen 7 en 8 en het voortgezet onderwijs. In relatief kleine groepjes krijgen jongeren huiswerkbegeleiding door (hoogopgeleide) succesvolle (vaak Turkse) volwassenen die tevens optreden als mentor. Dat de mentoren hoogopgeleid zijn met een vergelijkbare achtergrond als de leerlingen wordt beschouwd als een succesfactor van het project. Uit een kwalitatief onderzoek komt naar voren dat leerlingen meer vertrouwen krijgen in de eigen kansen - maar definitief uitsluitsel over de effecten ontbreekt (zie verder Van Heerwaarden et al., 2008).

Binnen het Sondervick College worden in alle vmbo-3, havo-4 en vwo-5 klassen aan het begin van het schooljaar leerlingen als buddy opgeleid. Na een korte training begeleiden ze dan klasgenoten die problemen hebben met het plannen en organiseren van hun huiswerk en andere studieactiviteiten. Veel van dergelijke aanpakken lijken te werken, maar uitsluitend evaluatieonderzoek blijft ook hier achterwege. In het actieplan voortijdig schoolverlaten van de gemeente Veldhoven (2009:12) lezen we bijvoorbeeld: 'Na

besluitvorming door de gemeenteraad dienen nog nadere prestatie- en rapportageafspraken vastgelegd te worden (...). Desalniettemin wordt alom onderschreven dat huiswerkbegeleiding bijdraagt aan de versterking van de sociale- en studievaardigheden van jongeren.

Moskee en huiswerkbegeleiding

Er zijn diverse moskeeën in Nederland die huiswerkbegeleiding door vrijwilligers aanbieden. De vrijwilligers zijn van allochtone en autochtone komaf. De huiswerkbegeleiding staat open voor jongeren van allerlei gezinnen uit de buurt. De ervaringen met deze huiswerkbegeleiding zijn wisselend. Sommigen zijn enthousiast en vinden het een goed initiatief, want het is dicht bij huis en laagdrempelig voor anders moeilijker te bereiken groepen jongeren. Anderen maken zich echter zorgen om de kwaliteit van de huiswerkbegeleiding. In het algemeen wordt gesteld dat de moskee een belangrijke aanvulling kan bieden op het aanbod van scholen (Miedema, 2008:8).

Woningcorporaties en huiswerkbegeleiding

Bij de woningcorporaties ontstaat toenemende belangstelling voor inzet van vrijwilligers en zogeheten paraprofessionals, omdat corporaties medeverantwoordelijk worden geacht voor de kwaliteit van de woon- en leefomgeving van bewoners. Zo ziet de brancheorganisatie Aedes het als taak om 'samen met maatschappelijke partners de problemen op het terrein van de leefbaarheid, veiligheid, schooluitval, integratie, jeugd, kortom van de mensen die er wonen aan te pakken' [cursief door auteurs].

Een goed voorbeeld van huiswerkbegeleiding door vrijwilligers binnen het kader van huisvesting is het project 'VoorUit' van Stichting Studenten voor Samenleving en de woningcorporaties Far West, Ymere en Eigen Haard. VoorUit is een integratie initiatief van de Vrije Universiteit Amsterdam en Karel Waagenaar, oprichter van W&S Transition- en Interimmanagement uit Amstelveen. Bij het project VoorUit kunnen studenten van de Vrije Universiteit, en vanaf studie jaar 2010-2011 ook van de UvA, in aanmerking komen voor gratis woonruimte in Slotervaart, Osdorp, Geuzenveld, Bos en Lommer en Slotermeer, in ruil voor tien uur maatschappelijke activiteiten per week in de wijken. De studenten geven huiswerkbegeleiding, computerles, Nederlandse les en organiseren sportactiviteiten. Een ervaren projectleider en hoogleraren van de VU begeleiden studenten in hun werkzaamheden. In het eerste jaar is het project door Karel Waagenaar gefinancierd. In mei 2008 is de Stichting Studenten voor Samenleving opgericht met als doelstelling het project voor ten minste vijf jaar voort te zetten (zie verder: <http://www.vu.nl/nl/over-de-vu/profiel-en-missie/project-vooruit/index.asp>)

5.4 *Mentoring- en Maatjesprojecten: schooluitval tegengaan*

Er bestaat inmiddels een variëteit aan mentoringprogramma's met vrijwillige inzet en maatjesprojecten: voor allochtone jongeren, autochtone jongeren, zwerfjongeren, autistische jongeren, jongeren met psychiatrische problemen, jongeren met een verstandelijke handicap, jongeren uit risicogezinnen, et cetera.

De kenniskring Mentoring vermeldt op haar website diverse projecten (<http://www.mentoringinonderwijs.nl/projecten.php>). Er is hierbij een grote mate van variëteit. Zo zijn er projecten die zich richten op het wegwijs maken van mensen in de Nederlandse samenleving, hulp bieden bij het ontwikkelen van de loopbaan en er zijn mentoringprojecten gericht op het terugdringen van schooluitval. Volwassenen en/of leerlingen ondersteunen hierbij (andere) leerlingen. Sommige projecten zijn al eerder beschreven. Er zitten bijvoorbeeld ook School 's cool, Big Brother, Big Sister en Goal-initiatieven bij. Andere initiatieven hebben alleen een vermelding op de website.

Via de website www.aanvalopschooluitval.nl zijn we nog andere mentorprojecten tegengekomen. Zo worden bijvoorbeeld leerlingen gekoppeld aan een coach vanuit het bedrijfsleven of een maatschappelijke organisatie op het Interconfessioneel Makeblijde College in Rijswijk en worden bij de mentorprojecten Bos en Lommer in Amsterdam kwetsbare leerlingen uit groep 8 van het basisonderwijs begeleid door mentoren uit het voortgezet onderwijs. De Stichting Giving Back tracht via een koppeling van mentoren uit het bedrijfsleven de school- en arbeidsmarktkansen van jongeren tussen de 15 en 18 jaar te vergroten. Specifieke aandacht is er voor (gemotiveerde) leerlingen die in hun thuissituatie de nodige ondersteuning ontberen.

Professionals vanuit het bedrijfsleven ondernemen hierbij minimaal eens per maand op vrijwillige basis activiteiten. Een succesfactor is de nauwe samenwerking tussen de stichting en een aantal Amsterdamse scholen en het bedrijfsleven, de gestandaardiseerde aanpak, de persoonlijke aandacht van de mentor en een goede matching tussen mentor en mentee. Van een eenduidige evaluatie is (nog) geen sprake, maar we lezen dat de overgrote meerderheid van de deelnemende leerlingen doorstroomt naar het hoger onderwijs (zie www.givingback.nl).

De Stichting voor kennis en sociale cohesie is een ander voorbeeld van een mentorproject dat kinderen ondersteunt bij het leren op school. Dit project richt zich vooral op leerlingen van 9 tot en met 14 jaar. Een gestandaardiseerde werkwijze, het besteden van ruime aandacht aan de selectie van mentoren en het werken met studenten die aansluiten bij de leefwereld

van jongeren lijken de succesfactoren te zijn die bijdragen aan een versterking van het zelfvertrouwen (zie verder Van Heerwaarden et al., 2008).

5.5 *Ouderbetrokkenheid stimuleren*

Ook ouderbetrokkenheid kan een positieve invloed hebben op de leerprestaties en het tegengaan van voortijdig schooluitval (WRR, 2009). Vaak richt de ouderbetrokkenheid zich op het basis- en/of voortgezet onderwijs. Van der Molen (2009) laat zien hoe ouders kunnen participeren in medezeggenschapsraden, klankbordgroepen, hoe ze aanwezig kunnen zijn bij intake- en vervolggesprekken op school, maar ook via allerlei informele activiteiten actief zijn. Problemen in de thuissituatie kunnen er echter voor zorgen dat de ouderbetrokkenheid niet altijd even goed van de grond komt. Ook de ouderbetrokkenheid van allochtone ouders is nog altijd geen vanzelfsprekendheid. Als de betrokkenheid van ouders te wensen overlaat, kan een mentor dit gemis (deels) compenseren. Mijs (1989:7) haalt in haar artikel het voorbeeld van een mentorproject in de Verenigde Staten aan, waarbij studenten worden gekoppeld aan mentoren die hen stimuleren om een opleiding te volgen en niet uit te vallen: 'Dat heeft ertoe geleid dat het aantal inschrijvingen van zwarte studenten met 36% toenam.' Het is de mentor die hierbij fungeert als een rolmodel. Het is volgens De Mets (2000:10) daarom ook niet verwonderlijk dat op (Engelse) scholen vooral mentoren worden gezocht van dezelfde sekse, etniciteit en sociaal-economische achtergrond als de mentee. Door met mensen te spreken binnen de eigen groep is het makkelijker om contact te leggen en elkaar te begrijpen.²¹ In de jaren negentig zijn de Ouder Informatie Punten (OIP) opgericht. Ook dit kunnen we min of meer beschouwen als een vorm van ouderbetrokkenheid. Op school of in een buurthuis informeren en ondersteunen allochtone ouders als vrijwilliger (eventueel met de ondersteuning van een professional) andere ouders bijvoorbeeld bij vragen en problemen rond opvoeding en leerprestaties van hun kinderen. De vrijwilligers werken zowel in het basis- als voortgezet onderwijs. Via het houden van spreekuren of door simpelweg te fungeren als tolk worden contacten gelegd. De OIP's lijken succesvol.

Mijnheer (2004:26) constateert bijvoorbeeld: 'In Appingedam werden Turkse ouders door het OIP een paar jaar geleden zo betrokken dat uiteinde-

---

21 Er zijn volgens anderen echter signalen dat een 'gemixte' aanpak eveneens werkt. Het gaat er dan eerder om dat het 'klikt' tussen mentor en mentee, ongeacht afkomst en leeftijd (zie bijvoorbeeld Morrow & Styles, 1995; Sprakel, 2004).

lijke alle oudertaken op school werden vervuld door Turkse ouders.' Naast de ouders worden ook leerlingen via de OIP's bereikt. Tijdens de spreekuren kunnen leerlingen er bijvoorbeeld terecht om te praten over problemen die ze thuis of op school ervaren.

http://www.aanvalopschooluitval.nl/userfiles/file/RapportQW_GP.pdf
(Rotterdam, vrijwillige zorg)

Via de overzichtsstudie interventies voor migrantenjeugd van Ince et al. (2009) kwamen we het project Opvoeders in actie op het spoor. (zie <http://www.stichtingdemeeuw.nl/web/show/projecten/opvoeders-in-actie>)

Elk jaar krijgen 300 onderwijs- en welzijnsinstellingen, kinderopvangorganisaties, zelforganisaties, CJG's, Opvoedsteunpunten en andere organisaties periodiek een informatiepakket over een thema dat te maken heeft met de dagelijkse opvoeding van kinderen in de leeftijd van 0 tot 18 jaar. De informatiepakketten van de thema's bevatten achtergrondinformatie over het onderwerp, praktische werkvormen die gebruikt kunnen worden in bijeenkomsten met ouders, een flyer met een tekst over het thema en tips voor ouders. De organisaties gaan ieder op hun eigen manier in gesprek met ouders over dit thema. Stichting De Meeuw ontwikkelt en verspreidt de thema's.

Van november 2010 tot juni 2011 voerde Mark Kok, stagiair bij Stichting De Meeuw, een onderzoek uit naar de succes- en belemmerende factoren in het werken met de informatiepakketten van Opvoeders in Actie, voor ouderconsulenten. Deze ouderconsulenten werken direct met ouders en nemen een belangrijke plaats in binnen het Rotterdams Onderwijs Beleid. De ouderconsulenten zijn overigens geen vrijwilligers. Degenen die de informatiepakketten gebruiken kunnen wel vrijwilligers zijn, bijvoorbeeld vrijwilligers die bij zelforganisaties werken.

(Zie voor evaluatieonderzoek: <http://www.stichtingdemeeuw.nl/documents/nieuws/afbeeldingen/opvoedersinreactie.pdf>)

5.6 *Inspirerende voorbeelden*

In deze paragraaf gaan we kort in op een aantal inspirerende praktijkvoorbeelden. We hebben de voorbeelden geselecteerd op basis van het voorkomen van de projecten in de literatuur en op basis van het te verwachten effect. Het doel is om een aantal succesverhalen uit te lichten en het zoveel mogelijk achterhalen van factoren die hieraan bijdragen.

1. School 's cool

(zie <http://www.schoolscool.nl>)

Scool's cool richt zich op het ondersteunen van risicovolle jongeren. Eén volwassene begeleidt hierbij een leerling die de overstap van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs gaat maken (zie hoofdstuk 4 voor een verdere beschrijving).

2. Goal!

(zie <http://www.dmo.amsterdam.nl/jeugd-onderwijs/jeugd/goal!>)

Goal! is een project van de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling van de gemeente Amsterdam. Het project wordt uitgevoerd door adviesbureau Radar.

Bij het project Goal! krijgen jongeren (12-23 jaar) een mentor die hen gedurende maximaal een jaar begeleidt bij het formuleren van hun toekomstplannen. Een betere binding met school of werk staat daarbij voorop. De mentor functioneert als een rolmodel voor de jongere en helpt hem of haar bij het versterken van zijn vaardigheden en mogelijkheden. De meeste jongeren ervaren betere schoolprestaties een positiever zelfbeeld. Inmiddels is Goal! uitgegroeid tot het grootste mentorproject van Nederland

De mentoren zijn vrijwilligers, zij volgen een training van anderhalve dag en zijn in het bezit van een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG). Een mentor heeft wekelijks contact met de jongere. Zij praten met elkaar en stellen samen doelen op die de jongere belangrijk vindt. De mentor steunt de jongere bij het bereiken van die doelen, maar de jongere moet het zelf doen.

3. Jongerenteams Utrecht

Het Jongerenteam is een preventietraject voor jongeren met meervoudige politiecontacten door criminaliteit, overlast, baldadigheid of een sociale problematiek. De centrale doelstelling van de jongerenteams is jongeren uit het criminele circuit te halen en houden.

Teams bestaan uit maximaal 12 tot 16 jongeren tussen de 14 en 18 jaar oud. Elk team komt 12 uur per week samen, onder begeleiding van een politieagent en een jeugdhulpverlener. Zij begeleiden de jongeren bij de uitvoering van toezichthoudende taken, tijdens themabijeenkomsten, bij sportactiviteiten, bij school, stage en in het gezin. Het toezicht houden gebeurt onder verantwoordelijkheid van de politie, de themabijeenkomsten en hulpverlening zijn de verantwoordelijkheid van de jeugdhulpverleners.

4. Meer met sport

(You're the future, vanaf 2007 Hart voor elkaar)

(zie http://www.projectenzorgenwelzijn.nl/demulticulturelebuurt/epr.nizw?Event=11,4&pj_id=18362 en http://www.movisie.nl/118445/def/home/praktijkvoorbeelden/hart_voor_elkaar/?OnderwerpID=115458&toonLinkermer nu=false)

Het project You're the Future/Hart voor elkaar is gebaseerd op 'Meer met Sport' dat in 2004 een Appeltje van Oranje heeft ontvangen. Het project is bekroond tot een van de beste maatschappelijke projecten voor jeugd uit Nederland. De aanleiding van het project vormde de ernstige overlast en problematiek van jongeren van Marokkaanse afkomst in de achterstandswijk Kalsdonk in Roosendaal.

Binnen dit project hebben van 1998 tot 2004 zo'n 15 randgroepjongeren (van Marokkaanse afkomst) het proces doorlopen naar volwaardig kaderlid. Het kader van jongeren en andere bewoners (allemaal vrijwilligers) is de afgelopen jaren ingezet binnen het buurtsportprogramma, huiswerkbegeleiding, wijk-surveillance, mentorschap en activiteitenbegeleiding van Meer met Sport.

Uit de evaluatie van het project blijkt het volgende: 110 bewoners uit vier wijken hebben meegedaan aan de kadercursussen: sportleider (22), huiswerkbegeleider/mentor (32), activiteitenbegeleider (34) en buurtcoach (22). Daarvan hebben 99 deelnemers een certificaat behaald en 35 deelnemers hebben meerdere certificatie behaald. Per 1 januari 2007 zijn 64 vrijwilligers actief in kaderteams. Hieronder bevinden zich 24 vrouwen, 16 allochtonen en 30 personen in de leeftijd 18-23 jaar (Ince et al, 2009).

5. IMC Weekendschool

(zie <http://www.imcweekendschool.nl> en <http://www.imcweekendschool.nl/over-ons/vrijwilligers>)

Psycholoog Heleen Terwijn richtte in 1998 de IMC Weekendschool op om gemotiveerde jongeren van 10 tot 14 jaar uit sociaal-economische achterstandswijken aanvullend onderwijs te geven. Er zijn inmiddels 9 vestigingen van de IMC Weekendschool: Amsterdam-Noord, Amsterdam-West, Amsterdam-Zuidoost, Den Haag, Groningen, Rotterdam, Nijmegen, Tilburg en Utrecht. De IMC Weekendschool Utrecht is opgericht in 2006.

Jongeren maken op de weekendschool kennis met vakgebieden uit de wereld van cultuur en wetenschap. Het 2,5-jarig curriculum omvat vakken als Recht, Geneeskunde, Journalistiek, Filosofie, Wiskunde, Sterrenkunde en

Beeldende Kunst. Bij bijna elk vak hoort een excursie. De lessen worden gegeven door enthousiaste gastdocenten, professionals uit een beroepspraktijk, in samenwerking met vrijwilligers van de IMC Weekendschool.

Een grote groep vrijwilligers helpt de doelstellingen van de IMC Weekendschool realiseren. Nadat vrijwilligers zich hebben aangemeld via de website, krijgen

ze een korte training. Vervolgens helpen ze als klassenbegeleider en bij excursies, door allerlei hand- en spandiensten te verrichten op de locaties.

De IMC Weekendschool kent een afdeling Research en Development (R&D). Die is er voor bewaking, versterking en uitbreiding van het weekendschoolconcept. Daartoe doet zij onderzoek naar de effecten van het weekendschoolonderwijs. De doelstelling van R&D is niet in de eerste plaats om aan te tonen dat de IMC Weekendschool 'werkt', maar om uit te zoeken hoe deze vorm van onderwijsinnovatie op conceptueel niveau in elkaar steekt. Ook wil ze onderzoeken voor welke leerlingen, binnen welke omstandigheden, effecten al dan niet worden behaald.

R&D heeft als missie inzichtelijk te maken wat de werkzame factoren zijn van het weekendschoolconcept. Dit gebeurt op twee manieren: door onderzoek naar de werkzame factoren en met experimenten met de uitkomsten in andere settings. De leerlingen en gastdocenten die wekelijks met veel plezier de weekendschool bezoeken, zijn het levende bewijs dat de weekendschool 'werkt'.

6. En Nu Iets Positiefs (ENIP)

(zie http://www.dmo.amsterdam.nl/jeugd-onderwijs/jeugd/jeugdbeleid/beleid_bijzondere/en_nu_iets_positiefs).

Het doel van de Stichting En Nu Iets Positiefs! is om Amsterdamse jongeren die de aansluiting met school, scholing of werk hebben verloren of dreigen te verliezen te motiveren voor en toe te leiden naar werk en/of scholing, of anderszins zinvolle maatschappelijke participatie.

ENIP! is van oorsprong gericht op Amsterdamse jongens met een Marokkaanse achtergrond. Meer en meer zijn ook jongeren met een Turkse, Surinaamse of Antilliaanse herkomst bij de projecten betrokken. De doelgroep van ENIP! bestaat uit risicojongeren die problemen hebben op meerdere terreinen en die stelselmatig overlast geven in een bepaalde buurt of wijk.

Bijzonder aan ENIP! is dat het project zich voegt naar bestaande groepen jongeren in een buurt: er worden letterlijk kleine vriendenclubjes van de straat gehaald (de zogenaamde vindplaats). Het project is een steun in de

rug voor jongeren tussen de 16 en 21 jaar die op zoek zijn naar werk of scholing. Maar het gebeurt wel op een gedisciplineerde manier en in een veilige omgeving. De jongeren knappen tafels, stoelen en bedden op (vrijwilligerswerk). Deze spullen worden verscheept naar Marokko, waar het opgeknapt meubilair een nieuw leven begint in ziekenhuizen, scholen en weeshuizen. De jongeren staan onder begeleiding van vrijwilligers en vakmeesters.

Het Verwey-Jonker Instituut heeft in een handboek de methodiek van ENIP! op een praktische wijze beschreven (Tan & Steketee, 2005). Stap voor stap wordt uiteengezet hoe de werkwijze is toe te passen. Het handboek geeft tips hoe je jongeren kunt bereiken, benoemt de eigenschappen en kundigheden waarover begeleiders moeten beschikken en laat zien wat ervoor nodig is om jongeren, peermentoren, vrijwilligers en de gemeenschap optimaal bij ENIP! te betrekken.

7. Best buddies

(zie <http://www.bestbuddies.nl/>)

Best Buddies Nederland is een non-profit organisatie die jonge mensen tussen de 16 en de 35 jaar met een licht verstandelijke beperking in een een-op-een-relatie koppelt aan studenten. Best Buddies werkt samen met verschillende zorgorganisaties en de MEE. Vanuit deze zorgorganisaties/MEE kunnen mensen met een verstandelijke beperking zich aanmelden voor een buddy. Best Buddies zet binnen een onderwijsorganisatie een club Best Buddies op. Best Buddies werft hier de studenten die graag buddy willen worden. Wat betreft de effectiviteit van de aanpak: op dit moment wordt een onderzoek verricht naar de meerwaarde van een buddy voor de integratie van allochtone jongeren met een verstandelijke beperking.

8. Stichting Match

(zie <http://match.humanitaseindhoven.nl>)

Match! speelt vooral een rol voor jongeren die op hun 18e uit de jeugdhulpverlening stappen. Op de website van Match! staat het volgende:

‘Ieder jaar zet een grote groep jongeren die te maken hebben (gehad) met de jeugdhulpverlening de eerste stappen op weg naar volwassenheid. Ze willen erg graag zelfstandig zijn, maar niet alle problemen zijn natuurlijk opgelost op de dag dat ze 18 jaar worden. Match! wil deze jongeren de kans geven een tijdje een beroep te kunnen doen op een maatje, iemand die dichtbij hun staat en nog weet hoe het was om alles zelf te moeten regelen.

Match! wil een brug slaan tussen de intensieve zorg die deze jongeren hebben ontvangen vanuit de (jeugd)hulpverlening en de maatschappij waarin ze zich staande zullen moeten gaan houden als ze 18 jaar worden. Een maatschappij die van ze vraagt deel te nemen aan de samenleving op een volwassen manier. Met alle rechten en plichten die daarbij horen, zoals een eigen inkomen, een dak boven je hoofd en een (goede) invulling van je dagelijkse leven. Een uitdagende klus, waarbij Match! de jongeren die dit willen ondersteunt op een gelijkwaardige en laagdrempelige manier.'

Over het algemeen zijn zowel jongeren als vrijwilligers bijzonder positief over Match! (zie <http://match.humanitaseindhoven.nl>).

9. Samenwerking van buurtpastoraat en speeltuinwerk in de presentie-benadering van Andries Baart

Andries Baart, hoogleraar Presentie en Zorg, deed onderzoek naar hoe kwetsbare kinderen, jongeren en gezinnen het beste bereikt kunnen worden en wat daarbij de rol van het vrijwilligerswerk is. Baart et al. benadrukken het belang van 'vrijwilligerswerk waarbij professionals vrijwilligersfuncties creëren voor kwetsbare kinderen en jongeren, om hen op die manier bij zich te houden, hen te bewaken en te behoeden voor verdere uitval en ze de kans te bieden hun eigen plekje in de buurt in te nemen' (Baart et al., 2008). Vrijwilligerswerk is op die manier een mogelijkheid voor sociaal kwetsbare mensen om niet weg te zakken en door werkers in het oog te worden gehouden.

10. Sport-zorgtrajecten bij sportverenigingen

De doelgroep van de sport-zorgtrajecten zijn jongeren met opgroei- en/of opvoedingsproblemen, waarvoor een indicatie voor jeugdzorg door Bureau Jeugdzorg is afgegeven. In de praktijk gaat het om jongeren met zware of minder zware problemen van geestelijke, sociale of pedagogische aard (gedragsproblemen dus), die binnen het kader van hun behandeling baat kunnen hebben bij deelname aan sport.

Deelname aan een sport-zorgtraject kan niet worden afgedwongen, maar vindt plaats op vrijwillige basis. De werving en selectie van jongeren voor een sport-zorgtraject is de verantwoordelijkheid van de zorgaanbieder. De plaatsing geschiedt in overleg tussen de zorgaanbieder en de sportaanbieder (meestal de sportvereniging of sportschool).

Bij de start van de sport-zorgtrajecten heeft MOgroep Jeugdzorg een algemeen kader opgesteld, waarbinnen de sport- en zorgaanbieders de vrijheid hebben hun eigen specifieke traject te ontwikkelen. Het streven is

het sport-zorgtraject zoveel mogelijk te integreren in het hulpverlenings- of behandelplan dat door de hulpverlener voor een jongere is opgesteld. Dit houdt niet in dat er aan een sport-zorgtraject zware methodieken worden gehangen of dat sportdeelname zelf als methodiek wordt beschouwd. Het moet worden gezien vanuit de gedachte dat sport een positieve bijdrage kan leveren aan gedragsverandering. Immers, sport wordt daartoe ook al regelmatig ingezet. Daarbij kan het gaan om één of meer van de volgende aspecten: omgaan met regels, aanleren van regelmaat en zelfdiscipline, bevorderen van zelfbeheersing en agressieregulering, bevorderen van weerbaarheid (waaronder angstvermindering en verbetering zelfbeeld), bevorderen van doorzettingsvermogen, bevorderen van aanpassingsbereidheid en tolerantie.

De bijkomende doelen kunnen zijn: het bieden van een zinvolle vrijetijdsbesteding (naschoolse opvang, jongeren uit hun isolement halen, sporten een vaste plek geven als gedragsalternatief, structureren van een dagindeling en het ontwikkelen van een sociaal netwerk) en het bieden van werkperspectief (opleiding tot trainer/begeleider, groundsman, kantinebeheerder, materiaalbeheerder, enzovoorts).

Zorgaanbieder De Combinatie Jeugdzorg heeft in opdracht van MOgroep Jeugdzorg een training ontwikkeld om het sportkader, dat de sportzorgtrajecten begeleidt, bij te scholen op het gebied van interculturalisatie, diversiteit en integratie- en opvoedingsdoelen. Hulpverleners (en trainers/het kader) worden gevraagd om na afloop van ieder traject per jongere een evaluatieformulier in te vullen over zijn of haar eventuele vooruitgang op een aantal kernaspecten. Op basis van de 48 geretourneerde vragenlijsten eind 2009 kan een indicatief beeld worden geschetst

De eerste resultaten geven aan dat de hulpverleners over het algemeen positief zijn over de sport-zorgtrajecten. Bij deze deelnemers is het gedrag volgens de hulpverleners (Buysse et al., 2010: 3):

- Sterk verbeterd (35 procent).
- Licht verbeterd (48 procent).
- Niet verbeterd (9 procent).
- Bij 9 procent kunnen de hulpverleners hier geen inschatting van maken.

Ook de sociale vaardigheden van de jongeren zijn, naar inschatting van de hulpverleners, verbeterd door deelname aan het sport-zorgtraject.

17 Procent spreekt van een sterke en 54 procent van een lichte verbetering. Bij 9 procent wordt geen verbetering vastgesteld. Een vijfde van de hulpverleners kan hier geen inschatting van maken.

Meer specifiek zien de hulpverleners de meeste verbetering op zelfdiscipline en doorzettingsvermogen (81% van de jongeren heeft zich op dit punt verbeterd volgens de hulpverleners), op de voet gevolgd door samenwerking (79%), zelfbeeld en zelfvertrouwen (75%), jezelf durven presenteren (73%), zelfbeheersing en agressieregulatie (70%), omgaan met feedback (68%) en omgaan met regels en het nakomen van afspraken (67%). Opvallend is verder dat een derde van de hulpverleners niet kan inschatten of de jeugdigen door deelname aan de sport-zorgtrajecten hun vrije tijd beter en zinvoller kunnen inrichten en het sociaal netwerk van de jeugdigen beter of groter is geworden.

Sport krijgt in toenemende mate een maatschappelijke opdracht. Mede naar aanleiding van het programma 'Meedoen Alle Jeugd door Sport' willen NOC*NSF en diverse sportbonden werk maken van het sociaal pedagogisch klimaat van sportverenigingen, vanuit de gedachte dat de sport op die manier beter kan bijdragen aan de opvoeding en ontwikkeling van de jeugd en dit ook weer ten goede komt aan de sportparticipatie. De sport ziet voor zichzelf een rol weggelegd als medeopvoeder, waar vaardigheden voor het leven worden ontwikkeld (zoals verantwoordelijkheid nemen, respect, samenwerken, afspraken nakomen en doorzettingsvermogen) en sociaal kapitaal en sociale netwerken wordt opgebouwd (Frelief en Breedveld, 2010).

In de sportwereld is 95% van de personen die het werk doen vrijwilliger en 5% is professional (Dekker et al. 2008).

11. Van hang- naar sportjongeren

(zie www.provincie-utrecht.nl/publish/library/681/jongeren_in_beeld.pdf). Dit project van Voetbalvereniging O.S.M. '75 uit Maarssen is gericht op hangjongeren die overlast veroorzaken. Jongeren gaan onder begeleiding met elkaar sporten (voetballen) en helpen mee met het organiseren van toernooien. Het bestuur van voetbalvereniging O.S.M. '75 is initiator van het project, dat sinds 2006 bestaat.

Een belangrijk doel is om jongeren de mogelijkheid te geven voor een zinvolle besteding van hun vrije tijd. We lezen dat de resultaten voor jongeren op het gebied van sport zitten, maar ook op gezondheid, leefbaarheid in de wijk en samenhang in de gemeente. Deze laatste factoren hangen vooral samen met het feit dat deze jongeren minder op straat hangen, zich verbonden voelen met anderen en zich inzetten voor andere hangjongeren

door het organiseren van bijvoorbeeld wijktoernooien. Het project is een van de winnaars van het Appeltje van Oranje 2008.

5.7 *Conclusie*

Op basis van de bestaande literatuur hebben we een aantal aanvullende veelbelovende vormen van vrijwillige inzet (huiswerkbegeleiding, mentoring, ouderbetrokkenheid) en enkele goede praktijken benoemd om voortijdig schooluitval tegen te gaan, leerprestaties te bevorderen of de zelfstandigheid van jongeren in dit kader te vergroten. De meest gebruikte methodieken zijn mentoring, maatjesprojecten en groepsgerichte aanpakken, waarbij jongeren met elkaar vrijwillig aan iets positiefs werken, vaak onder begeleiding van professionals.

Mentoren en maatjes kunnen een belangrijke rol spelen tijdens de (school)loopbaan van jongeren. Ze zijn een belangrijk rolmodel en kunnen kwetsbare jongeren stimuleren om het beter te doen op school. De groepsgerichte aanpak motiveert risicjongeren onderling en maakt gebruik van ondersteuning en disciplineren tegelijkertijd. Bij huiswerkbegeleiding is dat trouwens ook vaak aan de orde.

De groepsgerichte aanpakken zijn vaak gericht op jongens. Het valt wederom op dat in het algemeen de doelgroep onder de 18 jaar meer wordt bediend dan die tussen 18 en 23. En in de Randstedelijke gebieden zijn er meer veelbelovende projecten dan daarbuiten. Alleen Humanitas en Goal! werken met Verklaringen Omtrent Gedrag. Net als bij de geëvalueerde projecten richten ook de veelbelovende projecten zich veelal op jongeren met (potentieel) verhoogde risico's (denk aan jongeren met problematisch gedrag of aan leerlingen uit kansarme gezinnen).

We hebben gezien dat ouders een belangrijke rol spelen als het gaat om de onderwijskansen van kinderen, zoals via ouderbetrokkenheid op school. Om ouderbetrokkenheid te realiseren verdient het daarom aanbeveling om ook voor vrijwilligersactiviteiten gericht op het bijbrengen van kennis en vaardigheden rondom het opvoeden van kinderen aandacht te hebben.

Dergelijke activiteiten richten zich weliswaar niet direct op de onderwijskansen van kinderen, maar hebben hier indirect wel degelijk invloed op. Er zijn relatief maar weinig veelbelovende projecten, methodieken en praktijken die zich op ouders richten.

Tot slot: de meeste evaluatiestudies die we tegenkwamen, zijn helaas niet opgezet met behulp van een (quasi-)experimenteel onderzoeksdesign. Dit maakt het lastig om verbanden te leggen tussen vrijwilligersprojecten en

de effecten op de schoolprestaties, schooluitval en zelfstandigheid of probleemgedrag van jongeren. Ondanks dat precieze effecten (bijna) niet zijn aan te tonen, kunnen we wel een aantal mechanismen benoemen die ten grondslag liggen aan vrijwilligersprojecten die vaak als succesvol of veelbelovend benoemd worden. Dit gebeurt in het laatste hoofdstuk.

6 *Conclusie: wat leveren projecten op?*

Met dit literatuuronderzoek hebben we in kaart gebracht wat er op dit moment bekend is over de achtergrondkenmerken van leerlingen die voortijdig (zonder startkwalificatie) het onderwijs verlaten en welke vormen van vrijwillige inzet als effectief, succesvol of veelbelovend te boek staan.

We weten over het algemeen nog maar betrekkelijk weinig van (de bestanddelen van) goed ontwikkelde interventies en programma's van vrijwillige inzet om voortijdig schooluitval tegen te gaan of leerprestaties te bevorderen (zie voor een vergelijkbare conclusie Holter & Bruinsma, 2009).

In dit laatste hoofdstuk vatten we de belangrijkste bevindingen samen en doen we een aantal aanbevelingen aan het Oranje Fonds om het voorgestelde programma in 2012 te kunnen versterken. We maken hiervoor gebruik van de inzichten uit het realistische evaluatieperspectief (Pawson & Tilley, 1997). In tegenstelling tot (quasi-) experimenteel evaluatieonderzoek heeft een realistische evaluatiebenadering vooral aandacht voor het hoe en waarom van werkende interventies (zie ook Pawson & Haerhuis, 2005). Er wordt hierbij gewerkt met een zogenaamd C (context) - M (mechanismen) - O (outcome)-evaluatiekader. Met andere woorden, bij realistisch evalueren draait het niet alleen om het eindresultaat (werkt het?) maar juist om de context en processen (zoals de bestanddelen van een programma) die een uitkomst veroorzaken. Wat is het in een specifiek vrijwilligersproject dat de positieve uitkomsten genereert? Onder welke voorwaarden verandert het gedrag van jongeren? Het zijn dit type vragen waar we nu op in zullen gaan. Allereerst geven we een beknopt overzicht van de risicofactoren van voortijdig schooluitval. We doen dit omdat we verwachten dat vrijwilligersprojecten die aansluiting vinden bij deze risicofactoren het grootste effect sorteren.

6.1 *Voortijdig schoolverlaters: wie zijn het?*

Belangrijk voor het Oranje Fonds is inzicht te krijgen in de aard en omvang van de groep voortijdig schoolverlaters in Nederland. Het aantal jongeren met een leeftijd van 12 tot 23 jaar dat in het schooljaar 2008/2009 voortijdig het onderwijs heeft verlaten bedraagt circa 43.000 (CBS, 2010). De meeste voortijdig schoolverlaters zijn 18 tot 23 jaar, het zijn vooral jongens en de niet-westerse allochtonen lopen verhoogde kansen op voortijdig schooluitval. Op het mbo en de lagere segmenten in het voortgezet onderwijs (de beroepsgerichte leerwegen) vallen relatief de meeste jongeren voortijdig uit. Uit de literatuur destilleren we bovendien een aantal factoren die leiden tot voortijdig schoolverlaten. Deze zijn globaal als volgt in te delen:

- Individuele kenmerken (lage sociale vaardigheden, slechte gezondheid, beperkingen, laag ambitieniveau, et cetera).
- Gezinskenmerken (opgroeien in een minima- en/of eenoudergezin, zelfstandig een huishouden voeren, laag opleidingsniveau ouders, verstoorde relatie met ouders; geringe betrokkenheid ouders bij het onderwijs, et cetera).
- Schoolkenmerken (verstoorde relatie met docent(en), inhoud lesprogramma sluit niet aan, gebrek aan aandacht voor diversiteit, problemen met competentiegericht leren, et cetera).²²

Vrijwilligersprojecten die de betreffende risicogroepen bereiken en aansluiting vinden bij de in de literatuur gevonden factoren die leiden tot voortijdig schooluitval, zijn in potentie de meest effectieve methodieken van vrijwillige inzet in het onderwijs. De redenering hierbij is dat dergelijke vrijwilligerspraktijken het beste aansluiten bij de leefwereld en knelpunten van de jongeren.

6.2 *Conclusies over het aanbod aan methodieken en praktijken in relatie tot de aard en omvang van de groep voortijdig schoolverlaters in Nederland*

- De meeste voortijdig schoolverlaters zijn tussen de 18 en de 23 jaar. Veel van de interventies richten zich op jongeren van 12 tot 18 jaar; dat geldt

---

²² De schoolkenmerken zijn in het kader van de vrijwillige inzet in het onderwijs minder relevant. De wijze van lesgeven, de inhoud van vakkenpakketten, et cetera behoren immers exclusief tot het onderwijsdomein.

vooral voor de succesvolle en de veelbelovende projecten, methodieken en praktijken. Hierdoor bestaat een mismatch tussen de doelgroep en de beschikbare praktijken. Voor het programma van het Oranje Fonds liggen hier kansen.

- Voortijdig schoolverlaters zijn jongens (60%) en meisjes (40%). De meeste maatjes en mentorprojecten richten zich zowel op jongens als op meisjes; projecten die zich op kleine groepen risicojongeren richten, richten zich vaak vooral op jongens.
- Bij het volwassenonderwijs (vavo)²³ en binnen het mbo is het voortijdig schooluitval percentueel het grootst is. Absoluut gezien is het voortijdig schooluitval het grootst in het mbo (circa 30.000 in het schooljaar 2009/2010). De interventies die het Oranje Fonds heeft verkend zijn gericht op verschillende opleidingsniveau's. Onder de veelbelovende projecten lijken maar weinig zich op jongvolwassenen in het mbo en vavo te richten. Ook hier liggen kansen voor het programma van het Oranje Fonds.
- De oorzaken van voortijdige schooluitval doen zich het sterkst voor in de (zeer sterk) verstedelijkte gebieden in Nederland; de meerderheid van de vrijwilligersondersteuning (effectief, succesvol of veelbelovend) wordt aangeboden in de Randstad.
- Over de initiatieven is weinig bekend wat betreft de etniciteiten en de SES (van de gezinnen waar) de doelgroepen uit komen.
- Veel projecten richten zich op jongeren met (potentieel) verhoogde risico's denk aan jongeren met problematisch gedrag of aan leerlingen uit kansarme gezinnen, waar meerdere problemen aan de orde zijn.
- In het aanbod is een groot aandeel mentor- en coachingsprojecten. Dat lijkt erop te wijzen dat de betrokkenheid van de mentor/coach in veel gevallen de gemiste ouderbetrokkenheid bij de schoolloopbaan (deels) kan vervangen.
- Ook maatjesprojecten hebben een groot aandeel in het bestaande aanbod.
- We hebben gezien dat ouders een belangrijke rol spelen als het gaat om de onderwijskansen van kinderen, zoals via ouderbetrokkenheid op school. Om ouderbetrokkenheid te realiseren verdient het daarom aanbeveling om ook voor vrijwilligersactiviteiten gericht op het bijbrengen van kennis en vaardigheden rondom het opvoeden van kinderen aandacht te hebben. Zulke activiteiten richten zich weliswaar niet direct op de onderwijskansen van kinderen, maar hebben hier indirect wel

---

23 Voortgezet algemeen volwassenenonderwijs.

gelijk invloed op. Relatief zijn er maar weinig veelbelovende projecten, methodieken en praktijken die zich op ouders richten. Ook hier liggen kansen voor het programma van het Oranje Fonds.

6.3 *Wat werkt en waarom?*

Om te kunnen bepalen of een interventie werkt is eigenlijk een (quasi-)experimentele onderzoeksaanpak vereist. Opvallend is dat slechts weinig vrijwilligersprojecten zijn geëvalueerd. En als er al studies zijn verricht ontbreekt een (quasi-)experimenteel onderzoeksdesign en zijn de bevindingen overwegend anekdotisch van aard. Desondanks zijn we wel degelijk in staat om een aantal succesfactoren te destilleren uit het literatuuronderzoek. We vinden het, zoals aangegeven in de eerste paragraaf van dit hoofdstuk, belangrijk om hierbij oog te hebben voor de mechanismen van vrijwilligersprojecten die (lijken te) werken. In de onderstaande tabel geven we een overzicht van vrijwilligersprojecten in het onderwijs die in de literatuur goed zijn beschreven en waarvan de effectiviteit (met een relatief grote mate van waarschijnlijkheid) is aangetoond. We richten ons hierbij op projecten in het voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs (12 tot en met 22 jaar).

Tabel 1 Succesvolle praktijken van vrijwillige inzet in het onderwijs

naam project	doelgroep	input	context & mechanismen	outcome (effect(en))
Big Brother Big Sister (BBBS)	Jongeren tussen 5 en 18 jaar uit eenoudergezinnen en achterstandssituaties.	Mentoring door volwassen vrijwilligers (vanaf 21 jaar) gericht op het voorkomen van probleemgedrag. Veelal gaat het om het doen van sportieve en culturele activiteiten.	<ul style="list-style-type: none"> • De mentor fungeert als rolmodel voor de jongeren. • Regelmatig contact en interactie staan centraal. • Zorgvuldige matching. • Training van mentoren. • Volgstelsysteem. 	Verminderd drugs- en/of alcoholgebruik en verbeterde relaties met ouders en andere jongeren (zie onder andere www.bbbsa.org). Belangrijk zijn ook de verbeterde leerprestaties: hogere cijfers, lager schooluitval en verlaging van spijbelgedrag (zie bijvoorbeeld Tierney et al., 2000).

Uit het literatuuronderzoek blijkt dat alleen het mentorproject ‘Big Brother Big Sister’ beschouwd kan worden als aantoonbaar effectief op het terrein van het bestrijden van voortijdig schooluitval. Andere succesvolle vrijwilligerspraktijken richten of op ouders met hele jonge kinderen (zoals Home-Start), de opvoedingsondersteuning van moeders met een eerste kind tussen de 0 en 18 maanden (Moeders Informeren Moeders), of de effectiviteit van de aanpak is wetenschappelijk onvoldoende aangetoond. Dit impliceert echter geenszins dat er verder geen veelbelovende vrijwilligersprojecten zijn in het onderwijs. Als we onze afbakening verruimen zien we dat er meerdere succesvolle of veelbelovende praktijken te vinden zijn.

In tabel 2 presenteren we een overzicht van projecten waarvan de effectiviteit minder duidelijk is vastgesteld, maar waarvan de meerwaarde wel hoogstwaarschijnlijk is (zie tabel 2).

Tabel 2 Veelbelovende praktijken van vrijwillige inzet in het onderwijs

naam project	doelgroep	input	context & mechanisme	outcome (effect(en))
School's cool	Risicoleerlingen die de stap maken van basisnaar voortgezet onderwijs (leerlingen van 12 jaar). Het gaat om: -leerlingen die onvoldoende op de steun van ouders kunnen rekenen; -bekend zijn bij de politie; -leerlingen die extra steun nodig hebben; -kinderen met taalachterstanden (zie Vaessen & Van der Vegt, 2009).	(hoogopgeleide) Vrijwilligers in de leeftijd van 25 tot 75 jaar ondersteunen leerlingen minimaal één keer per week met het schoolwerk en proberen tevens de ouders hierbij te betrekken.	<ul style="list-style-type: none"> • Duurzame relatie mentormentee (anderhalf jaar). • Deskundigheidsbevordering vrijwilligers is van belang. • Samenwerkingmentormentee-ouders-school is het uitgangspunt. 	Een verhoogde motivatie om huiswerk te maken en ervaren verbetering in het leren plannen. Conclusies met betrekking tot voortijdig schooluitval zijn tot dusver niet eenduidig te trekken (Vaessen & Van der Vegt, 2009).

naam project	doelgroep	input	context & mechanisme	outcome (effect(en))
Goal!	Jongeren van 12 tot en met 23 jaar.	Een mentor begeleidt jongeren bij het formuleren van toekomstplannen.	<ul style="list-style-type: none"> • Grote mate van autonomie mentorkoppel; • Getrainde vrijwilligers; • Wekelijks contact; • Samenwerking met lokale organisaties en instellingen; • Intervisiebijeenkomsten. 	Onderzoek onder 100 koppels wijst uit dat jongeren een positiever zelfbeeld ontwikkelen. Tevens ervaren mentoren betere schoolprestaties van jongeren (zie http://www.dmo.amsterdam.nl/jeugdonderwijs/jeugd/goal!/enquete_bewijst/)
Jongereenteams Utrecht	Jongeren tussen 14 en 18 jaar.	Onder begeleiding van een politieagent en een jeugdhulpverlener worden door jongeren gedurende één jaar toezichhoudende taken uitgevoerd, vrijwilligerswerk verricht, themabijeenkomsten gevolgd en gesport. Doel is het tegengaan van jeugdcriminaliteit en ontwikkeling van sociale arbeidsvaardigheden.	<ul style="list-style-type: none"> • Professionele begeleiding. • Aansluiting bij moeilijke doelgroep. • Jongeren zijn zelf vrijwilliger en fungeren als voorbeeld voor jonge kinderen in de wijk. • Wekelijkse bijeenkomsten. • Intensieve begeleiding. 	Politie en hulpverleners krijgen een beter zicht op de achtergronden van jongeren en ook jongeren begrijpen politieagenten beter dan voorheen (vergelijk Komen, 2009).

naam project	doelgroep	input	context & mechanisme	outcome (effect(en))
Hart voor elkaar	Jongeren met achterstanden in de leeftijd van 8 tot 23 jaar.	Jongeren worden opgeleid op vier verschillende werkgebieden: sport, cultuur, onderwijs en veiligheid.	<ul style="list-style-type: none"> • Het bij elkaar brengen van bewoners rondom gemeenschappelijke interesse. • Jongeren verantwoordelijk maken voor doel project. • Nadruk op training. 	Relatief grote deelname aan projecten, waarbij veel deelnemers een certificaat behalen (Ince et al., 2009).
IMC Week-end-school	Kinderen (10-14 jaar) uit achterstandswijken.	De IMC Week-endschool heeft drie centrale doelstellingen: (toekomst) perspectieven van leerlingen helpen te verbreden, zelfvertrouwen vergroten en versterking van het gevoel van verbondenheid met de Nederlandse samenleving.	<ul style="list-style-type: none"> • Curriculum van 2,5 jaar. • Sponsoring grote bedrijven. • Postieve feedback op leerprestaties. • Aandacht voor research naar succesfactoren. 	Geen openbare gegevens beschikbaar.
En nu iets positiefs (ENIP!)	Jongeren tussen de 16 en 21 jaar.	Jongeren die aansluiting met school, scholing of werk hebben verloren of dreigen te verliezen motiveren voor en toe te leiden naar werk/en of scholing.	<ul style="list-style-type: none"> • Groepsgerichte aanpak. • Werken met verschillende groepen jongeren in een groep. • Ondersteuning en disciplineren tijdens de werkperiode. • Burgerschapsvorming door training. • Samenwerking met verschillende partners. 	Positieve effecten op eigenwaarde van jongeren (zie http://wegwijzerjeugdveiligheid.nl/doc/database/En%20Nu%20lets%20Positiefs!x.pdf).

naam project	doelgroep	input	context & mechanisme	outcome (effect(en))
Best Buddies	Jonge mensen tussen 16 en 35 jaar.	Het koppelen van jonge mensen met licht verstandelijke beperkingen aan studenten.	<ul style="list-style-type: none"> • Aandacht voor een effectieve match. 	Geen openbare gegevens beschikbaar.
Match!	Jongeren van 16 tot 25 jaar die te maken hebben (gehad) met de (jeugd) hulpverlening.	Het koppelen van een maatje aan een jongere die om verschillende redenen extra ondersteuning kunnen gebruiken.	<ul style="list-style-type: none"> • Aandacht voor een effectieve match. 	Geen openbare gegevens beschikbaar.
Presentiebandering	Primaire doelgroep betreft kwetsbare kinderen en jongeren in de leeftijd van 3-18 jaar.	Het bereiken van kwetsbare jongeren en kinderen met behulp van toepassing van de presentiebandering.	<ul style="list-style-type: none"> • Langdurige en open contacten met multiprobleemgezinnen ('er voor een ander zijn en zich in de ander verdiepen'); • Direkte aansluiting bij de leefomgeving van de doelgroep (bandering van 'onderop'). 	Ontstaan van vertrouwensrelaties speeltuinwerkers, buurtpastor en doelgroepen (Baart et al., 2008).

naam project	doelgroep	input	context & mechanisme	outcome (effect(en))
Sportzorgtrajecten	Ondersteuning van jongeren met een jeugd-zorgindicatie.	Gemeenten, zorgaanbieders en sportbonden zijn betrokken bij de uitvoering van sportzorgtrajecten.	<ul style="list-style-type: none"> • Focus op de kansen van jongeren via sportbeoefening in plaats van problemen; • Aansluiting bij behoeften doelgroep; • Regelmatig contact. 	Gedragsverbetering jongeren en verbetering, zelfdiscipline, doorzettingsvermogen en sociale vaardigheden (Buisse et al., 2010).
Van hangnaar sportjongeren	Gericht op hangjongeren die overlast veroorzaken.	De jongeren leren op een sociale en nuttige manier invulling te geven aan hun vrije tijd. Ook krijgen ze voorlichting over het belang van schoolopleiding, de gevaren van drugsgebruik, zinloos geweld en normen en waarden.	<ul style="list-style-type: none"> • Eigenaarschap' van het project ligt bij de jongeren zelf (jongeren worden bij de organisatie van evenementen betrokken); • Het gebruik van rolmodellen (zoals ex-profvoetballers). 	Het aantal deelnemers aan dit project ligt rond de 100 jongeren. Bij de start van het project in 2007 lag dit rond de 30. Uit die groep heeft ongeveer een kwart zich aangesloten bij voetbalvereniging OSM'75 (zie http://www.hetccv.nl/dossiers/wijkinterventies/vanhangjongeren-na).

Succesfactoren samengevat

Wat kunnen we nu concluderen als het gaat om de factoren die bijdragen aan succes van vrijwilligersprojecten die zich richten op het bestrijden van voortijdige schooluitval? We constateren in ieder geval dat een duurzame relatie tussen de vrijwilliger en jongere een belangrijke voorwaarde is voor succes. Projecten die zich richten op incidentele contacten voor een betrekkelijk korte periode dragen niet bij aan verbetering van de (school) loopbanen van jongeren. Daarnaast zijn het registeren van de voortgang (zoals een weekvolgsysteem) en aandacht voor de training van vrijwilligers kenmerken die we meerdere keren zijn tegengekomen. De inzet van rolmodellen en het focussen op het 'positieve' (zoals sportbeoefening) zijn eveneens relevante randvoorwaarden. Ten slotte zijn het aandacht hebben voor de leefwereld van jongeren en het betrekken van lokale instellingen en organisaties factoren van betekenis. Het bedrijfsleven is wat dat betreft een belangrijke partner. Vanuit de bedrijfspraktijk kunnen ervaren professionals worden ingezet als rolmodel, kunnen projecten (mede) worden gefinancierd en kunnen de mogelijkheden worden verkend als het gaat om de aansluiting tussen het onderwijs en de arbeidsmarkt.

Veel van de bovenstaande factoren zijn overigens eerder in beeld gebracht in een studie naar mentoring (Uyterlinde et al., 2009) en ondersteunen eens te meer het belang van de gevonden factoren in dit literatuuronderzoek.

6.4 Aanbevelingen Oranje Fonds

Op basis van de bevindingen in dit onderzoek zijn er verschillende aangrijpingspunten te formuleren voor het Oranje Fonds met betrekking tot het te ontwikkelen programma in 2012.

Het doel van het programma

Allereerst zijn er een aantal mogelijkheden die zich naar aanleiding van de literatuuranalyse opdringen als het gaat om de ontwikkeling van het programma:

- Effectieve, succesvolle en/of veelbelovende methodieken en praktijken uitrollen naar nieuwe (soorten) locaties.
- Veelbelovende praktijken verheffen naar het niveau van bewezen effectieve praktijken.
- De werkzame bestanddelen van geëvalueerde projecten importeren in veelbelovende projecten.

- Waarschijnlijke en bewezen succesfactoren incorporeren in nieuwe initiatieven/praktijken.

De doelgroepen van het programma

Ten tweede zien wij aangrijpingspunten voor de doelgroepen van het op te zetten stimuleringsprogramma van het Oranje Fonds. Op basis van dit literatuuronderzoek denken wij dat het aanbeveling verdient om initiatieven rond een aantal doelgroepen extra te stimuleren. Vooral omdat wij een mismatch constateren tussen samenstelling van de doelgroep en het aanbod aan interventies. Wij denken aan de volgende doelgroepen:

- Ouders: ouderbetrokkenheid stimuleren.²⁵
- Jongeren met lichte beperkingen.
- Jongeren uit gezinnen met een lage SES.
- Leeftijdscategorie 18-23 jaar.
- Mbo-leerlingen (absoluut en relatief gezien grootste risicogroep).

Doelgroepen extra stimuleren kan door de bestaande initiatieven alert te maken op de extra aandacht die er nodig is voor deze doelgroepen. Het kan ook door nieuwe initiatieven en praktijken gericht op deze doelgroepen financieel te stimuleren. Het Oranje Fonds zou bij de opzet van nieuwe initiatieven kunnen samenwerken met diverse partners, zoals onderwijs en bedrijfsleven.

Standaard vereisten binnen het programma

Ten derde zien wij aangrijpingspunten in de formulering van de standaard vereisten waar toekomstige projecten binnen het programma aan dienen te voldoen. Ondanks dat in veel gevallen de effectiviteit van de methodieken en praktijken niet eenduidig is vast te stellen, komen een aantal onderdelen naar voren die het succes verklaren van de goede praktijken die we eerder hebben beschreven. Wij zouden willen voorstellen om die onderdelen in de opzet van het programma te benoemen. Daarbij denken wij aan de volgende factoren.

Aandacht voor de structuur en werkwijze

Allereerst willen wij de structuur en werkwijze van een vrijwilligersproject centraal stellen. We doelen hiermee op het belang van een duidelijk omschreven aanpak en dat het maken van heldere afspraken tussen de (vrijwilligers)organisaties en de vrijwilligers voorwaarden zijn voor succes.

---

²⁵ Hierbij merken we op dat de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs in potentie het grootste is als de leerlingen nog thuis wonen. Dit in tegenstelling tot de groep uitwonende jongvolwassenen die over het algemeen een grotere zelfredzaamheid vertoont.

Dit mag een open deur lijken, maar alle vrijwilligersprojecten die succes (lijken te) boeken kenmerken zich door het maken van dergelijke afspraken. Dit voorkomt latere teleurstelling en misverstanden. Het vooraf screenen van de match tussen instellingen en vrijwilliger en de bespreking van de wederzijdse verwachtingen dragen eveneens bij aan betere resultaten (vergelijk ook Allen & Eby, 2007).

Het belang van samenwerking

Het is volgens ons verder belangrijk dat vrijwilligersprojecten proberen om verbindingen te leggen met andere organisaties en personen rondom de leerling. Voorbeelden zijn het bedrijfsleven, de ouders en/of de school. Verschillende succesvolle en/of veelbelovende projecten die we zijn tegengekomen onderschrijven dit belang. Zo heeft Scool's cool aandacht voor de samenwerking met de school, terwijl vrijwilligersprojecten die zich succesvol richten op huiswerkbegeleiding continu het belang van het bedrijfsleven onderschrijven.

Deskundigheidsbevordering/training van de vrijwilligers

Duurzame aandacht voor deskundigheidsbevordering is een andere randvoorwaarde voor succes. De betreffende vrijwilligers vervullen belangrijke taken die aanvullend zijn aan het formele en/of informele ondersteuningsaanbod.

In andere gevallen lijken vrijwilligers dit aanbod zelfs (gedeeltelijk) te vervangen. Het op de hoogte blijven van het (nieuwe) aanbod van trainingspraktijken en werkwijzen, en het van elkaar leren zal bijdragen aan de kwaliteit en de tevredenheid van de vrijwilliger in kwestie. Het is niet voor niets dat het succesvolle project Big Brother Big Sister voortdurend pleit voor een intensieve training van haar mentoren.

6.5 Tot besluit: evaluatieonderzoek is geboden

Veel van de vrijwilligersprojecten evalueren hun praktijken niet of onvoldoende. Als het al gebeurt, blijven initiatieven veelal steken bij het opsommen van beschrijvende percentages, zoals de mate van tevredenheid of outputgegevens, zoals het aantal deelnemers aan een project. Dit beperkt het vermogen om van elkaars projecten te leren aanzienlijk. Het Oranje Fonds zou in dit verband kunnen overwegen om - naast de in dit hoofdstuk al aangedragen overwegingen - in de toekomst eerder projecten te financieren die de intentie hebben om de opbrengsten van het vrijwilligersproject zo duidelijk mogelijk in kaart te gaan brengen, of die dit nu al doen. Vanzelfsprekend moeten de vrijwilligers niet overbelast worden met onnodige

registraties, maar er valt meer over de opbrengsten van vrijwilligersprojecten te melden dan het aantal cliënten dat zegt tevreden te zijn met de geboden ondersteuning. Onze aandacht gaat dan bijvoorbeeld uit naar de ontwikkeling van een algemene set aan indicatoren die bijvoorbeeld de schoolprestaties indiceren en de zelfredzaamheid van jongeren in beeld brengt. Daarnaast kan bijvoorbeeld ook geëvalueerd worden of het project in staat is geweest om aansluiting te vinden bij de leefwereld van jongeren. In al deze gevallen leidt het evalueren van projecten uiteindelijk tot een hogere kwaliteit van het aanbod.

Literatuur

- Adlouni, K, Paramitia, D., Hermsen, F., Ketner, S. & Visser, M. (2009). *Onderweg naar morgen, niet zonder mijn mentor!* Almelo: Variya.
- Allen, T. & Eby, L. (2007). *The Blackwell Handbook of Mentoring: a multiple perspectives approach*. Blackwell Publishing.
- Allen, J. & Meng, C. (2010). *Voortijdige schoolverlaters: Aanleiding en gevolgen*. Maastricht: ROA.
- Arslan, Z. (1999). *Gouden schakels. Initiatieven van allochtonen om schoolsucces te vergroten*. Utrecht: Forum.
- Baart, A. et al. (2008). *Kwetsbaar, maar niet alleen kwetsbaar*. Over het bereiken en steunen van multiprobleem gezinnen, kwetsbare kinderen en tienermoeders en over maatjesprojecten van en voor weinig weerbare jongeren. Wijk bij Duurstede: Stichting Presentie.
- Ball, S. & Keesom, J. (2003). *Schatten in de buurt. Senioren actief in onderwijs en kinderopvang*. Utrecht: NIZW.
- Bekkers, R. & Karr, L. (2008). *Evaluatieonderzoek Maatschappelijke Stage*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Berden, C. & Kok, L. (2011). *Kosten en baten van welzijn en maatschappelijke dienstverlening*. Amsterdam: SEO.
- Berg, G. van den (2009). *Cijfers over voortijdig schoolverlaten*. Nederlands Jeugdinstituut. Gedownload via: www.nji.nl
- Berger, M. & Booij, Y. (2003). Mentoring in de Jeugdzorg, *Pedagogiek*, 23(1): 40-53.
- Braam, H., Tan, S. & Gruijter, M. de (2009) *Monitoring en evaluatie van het project Vliegende Brigade Maatschappelijke Stage Deel 3: Eindevaluatie*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut in opdracht van MOVISIE.
- Buysse, W., Duijvestijn, P. & Delnoij, M. (2010). *Sport als aangrijpingspunt voor gedragsverandering*. Amsterdam: DSP.

- CBS (2010). *Tendrapport 2010. Landelijke Jeugdmonitor*. Den Haag: CBS.
- Cuealenaere, B., Van Zutphen, F., Van der Aa, R., Willemsen, A. & Wilkens, M. (2009). *MKBA voortijdig schoolverlaten*. Rotterdam: Ecorys.
- Dekker, P. (1999). *Vrijwilligerswerk vergeleken: Nederland in internationaal en historisch perspectief*. Den Haag: SCP.
- Dekker, P., De Hart, J. & Faulk, L. (2007). *Toekomstverkenning vrijwillige inzet 2015*. Den Haag: SCP.
- De Bildt, R. (2011). *Zonder diploma van school*, Profiel, 2: 35-37.
- De Mets, J. (2000). *Je moet je als allochtone student extra bewijzen*. Brussel: Koning Boudewijnstichting.
- DuBois, D., Holloway, B., Valentine, J. & Cooper, H. (2002). Effectiveness of mentoring programs for youth: a meta-analytic review, *American Journal of Community Psychology*, 30(2): 157-197.
- Francissen, L, Cohen, L. & Bosveld, W. (2011). *Ze moeten ergens wel de wil hebben*. Amsterdam: O & S Amsterdam.
- Frelier, M. & Breedveld, K. (2010). *Meedoen alle jeugd door Sport. 2-meting 2009*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Gemeente Veldhoven (2009). *Actieplan Voortijdig Schoolverlaten gemeente Veldhoven*. Gedownload via www.veldhoven.nl
- Gruijter, M. de, Pels, T. & Tan, S. (2009). *De frontlinie versterken. Vernieuwende initiatieven in het voorportaal van de Jeugdzorg*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut
- Hermanns, J. (2009). *Het opvoeden verleerd*. Amsterdam: Vossiuspers.
- Herweijer, L. (2008). *Gestruikeld voor de start*. Den Haag: SCP.
- Holter, N. & Bruinsma, W. (2009). *Wat werkt bij het voorkomen van voortijdig schooluitval?* Nederlands Jeugdinstituut. Gedownload via: www.aanvalopschooluitval.nl
- Ince, D., Berg, G. van den (2009). *Overzichtsstudie interventies voor Migrantenjeugd*. Nederlands Jeugdinstituut.
- Klein, M., van der Lünemann, K. & Oudenampsen, D. (2009). *Beperkingen, recht en gelijkheid. Evaluatie van de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte, 2003-2008*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

- Klein, M. van der, Bultink, D., Dekker, F. & Oudenampsen, D. (2010). *Leren van elkaar: nieuwe en huidige vrijwilligers*. Tussenrapportage Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Klein, M. van der, Mak, J. & Van der Gaag, R. (te verschijnen 2011a) *Professionals en vrijwilligers(organisaties) voor en door jeugd en gezin*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Klein, M. van der, Van den Toorn, J., Bultink, D. en Hermens, F. (te verschijnen 2011b) *Vrijwilligerswerk als tegenprestatie. De ervaringen van burgers en instellingen in co-productie*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Komen, M. (2009). Teams helpen risicojongeren, *Secondant*, 38(1): 38-41.
- Miedema, S., Ruyter, D. de & De Koning, M. (2008). De moskee als partner in het onderwijs?, *Pedagogiek*, 28(1): 3-10.
- Mijnheer, E. (2004). Sleutelfiguren betrekken ouders bij de school, *Zorg+Welzijn*, 10(10): 26-28.
- Mijs, J. (1989). Valt er nog iets te leren?, *Tijdschrift voor jeugdhulpverlening en jeugdwerk*, 8(2): 2-7.
- Morrow, K. & Styles, M. (1995). *Building Relationships with Youth in Program Settings: A study of Big Brothers/Big Sisters*. Philadelphia: Public/Private Ventures.
- Oberon (2008). *De belevingswereld van voortijdig schoolverlaters*. Utrecht: Oberon.
- OC&W (2006). *Aanval op de uitval*. Den Haag: OC&W.
- OC&W (2011). *Brief 17 februari 2011: 'Van 71.000 naar 25.000 voortijdig schoolverlaters'*. Den Haag: OC&W.
- Paes, M. & Sohier (2010). *It takes a village to raise a child. Steun van ouders, buurtbewoners en vrijwilligers bij het opgroeien*. 's Hertogenbosch: Provinciale Raad voor de Volksgezondheid en Maatschappelijke Zorg in Noord-Brabant
- Pawson, R. & Haarhuis, C.K. (2005). Evaluatie van complexe programma's, *Justitiële verkenningen*, 31(8): 42-53.
- Pawson, R. & Tilley, N. (1997). *Realistic Evaluation*. London: Sage.
- Pels, T. (te verschijnen in 2011). *De pedagogische functie van het Onderwijs*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut

Prinsen, B., G. Blokland, C. Stigter & H. Dries (red.) (2004). *Moeders informeren Moeders*, factsheet NIZW.

Putnam, R. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Schuster.

Rietveld, J. (2005). *Vrijwilligers Home-Start steunen ouders bij opvoeding*. In: 0/25, dec.

Sanders, J., Lautenbach, H, Smulders, P. & Dirven, H-J. (2011). *Alle hens aan dek*. Hoofddorp: TNO/CBS.

Severiens, S. & Rezai, S. (2005). Succes- en faalfactoren in het vmbo, *Toon*, 8(9): 24-25.

Smit, F., Driessen, G., Sluiter, R. & Brus, M. (2007). *Ouders, scholen en diversiteit*. Nijmegen: ITS.

Sprakel, H. (2004). Als nieuw de schoolbanken in, *Zorg+Welzijn*, 10(18): 24-25.

Stam, A. (2008). Onderzoek naar Best Buddies aan de RUG. Gedownload via www.bestbuddies.nl

SZW (2008). *Begroting 2008-Sociale Zaken en Werkgelegenheid*. Den Haag: SZW.

Tierney, J., Grossman, J. & Resch, N. (2000). *Making a Difference. An impact study of Big Brothers Big Sisters*. Gedownload via http://www.ppv.org/ppv/publications/assets/111_publication.pdf

Uerz, D., Portengen, R. & Dekkers, H. (1999). *Zonder diploma van school?* Nijmegen: ITS.

Vaessen, K. & Vegt, A. van der (2009). *Effecten van Scool's cool op de middellange termijn*. Sardes.

Van der Molen, H. (2009). *Meer betrokken ouders*. Den Haag: OC&W.

Van Heerwaarden, Y., Van Aalst, M. & Klooster, E. (2008). *Mentorprojecten in Amsterdam*. Amsterdam: Stichting Voorbeeld.

Van Wijk, B., Fleur, E., Smits, E. & Vermeulen, C. (2011). *De verloren zonen (m/v)*. Utrecht: Ecbo.

Winter, M. de (2011). *Samen uit de Opvoedingskramp*. De Volkskrant

WRR (2009). *Vertrouwen in de school*. Den Haag: WRR.

Bijlage Uitgebreide informatie over de relevante effectieve jeugdinterventies uit de databank van NJi

1. Big Brothers, Big Sisters (BBBS)

<http://www.nji.nl/smartsite.dws?id=114021&recordnr=508&setembed=>

Big Brothers, Big Sisters (BBBS) koppelt individuele kinderen en jongeren van 4 tot 24 jaar die in een risicosituaties verkeren, aan **volwassen vrijwilligers** die activiteiten met hen ondernemen. Doel is de jeugdigen beter te laten functioneren in het dagelijks leven en hun zelfredzaamheid te vergroten.

Deze interventie wordt beoordeeld op geschiktheid voor opname in de databank of bevindt zich in de opnameprocedure.

Website:

<http://www.bbbs-rotterdam.nl/main.html>

Internationale website: <http://www.bbbs.org/site/c.9iLI3NGKhK6F/b.5962335/k.BE16/Home.htm>

Wat is BBBS?

BBBS is opgericht om u te koppelen aan een kind of jongere. Als vrijwilliger, moet u tijd hebben. Niet voor één keer, maar voor zolang als de match duurt om eens per week samen af te spreken, om samen op te trekken. Kortom, om de persoon te zijn, die dat kind of die jongere af en toe nodig heeft. De overtuiging dat kinderen en jongeren het waard zijn om tijd en energie in te steken zal voor de meeste vrijwilligers de belangrijkste drijfveer zijn. BBBS begeleidt u bij dit vrijwilligerswerk. De eisen zijn niet zwaar. Uw leeftijd en opleiding zijn niet belangrijk. Wel moet u bereid zijn om een training van drie dagdelen te volgen. De vrijwilliger moet voor de duur van de match, een keer per week met het kind of de jongere optrekken. Daarom vragen wij aan de kandidaat-vrijwilliger, nadat hij of zij positief door de selectie is gekomen, een Verklaring Omtrent het Gedrag waaruit blijkt, dat het gedrag van een persoon geen bezwaar oplevert voor de uitoefening van de werkzaamheden.

U kunt zelf aangeven aan wat voor kind of jongere u gekoppeld wilt worden: jong, ouder, jongen of meisje. Ook krijgt u als vrijwilliger een Rotterdampas vergoed.

2. Rots en Water (R&W)

<http://www.nji.nl/eCache/DEF/1/22/671.html>

Rots en Water is een programma voor jeugdigen (*uitsluitend jongens*) van 9- tot 18 jaar, dat hen leert zich enerzijds te verdedigen tegen verschillende vormen van geweld en anderzijds oog en gevoel te krijgen voor eigen grensoverschrijdend gedrag. Door allerlei fysieke, mentale en sociale activiteiten worden de jeugdigen ervan bewustgemaakt dat zij steeds weer een keuze kunnen maken tussen een harde 'rotsopstelling' of een zachte 'wateropstelling' dan wel een mengeling daarvan.

Eisen ten aanzien van uitvoering en begeleiding

Voor mensen die in de pedagogische omgeving waarin zij werkzaam zijn - scholen, jeugdzorginstellingen, buurtcentra - het Rots- en Waterprogramma willen uitvoeren, is er een driedaagse Rots en Watertraining. Wie deze training heeft gevolgd ontvangt een certificaat waarmee men gerechtigd is Rots en Waterles te geven aan jongeren.

Er bestaat een databestand van gecertificeerde trainers. Het is geen accreditatie voor het verzorgen van Train-The-Trainers-cursussen.

3. Marokkaanse buurtvaders

<http://www.nji.nl/eCache/DEF/1/22/632.html>

Marokkaanse Buurtvaders is een methodiek gericht op het vergroten van de veiligheid in de buurt, waarin mannen (vaders) op straat surveilleren en jongeren aanspreken op hun gedrag.

Aanpak

De buurtvaders zijn zelf vader en van Marokkaanse afkomst. Zij surveilleren 's avonds de wijk in kleine groepjes. Hun activiteiten bestaan uit het contact leggen met jongeren die ze in hun rondes tegenkomen, het aanspreken van jongeren op hun gedrag en het geven van alternatieven, inschakelen van de politie bij misdrijven en gevaarlijke situaties en het signaleren en doorgeven van knelpunten of problemen in de wijk (bijvoorbeeld kapotte straatverlichting).

Methodiek

De buurtvaders zijn Marokkaanse mannen uit de wijk Overtoomse Veld Noord in Amsterdam, die zelf allemaal vader zijn. Het zijn mannen met levenservaring en een vriendelijke opstelling, die minimaal 2 avonden in de week beschikbaar zijn voor het lopen van rondes in de wijk. Allen zijn lid van de Stichting Al Mawadda, een zelforganisatie die beoogt de integratie van Marokkanen en hun betrokkenheid met de Nederlandse samenleving te vergroten.

De buurtvaders worden gerekruteerd uit Al Mawadda. Aan de toelating gaat een gesprek met alle buurtvaders vooraf. In dit gesprek gaan de buurtvaders vooral na of de aspirant buurtvader de juiste houding en motivatie heeft.

4. Home-Start

<http://www.nji.nl/eCache/DEF/1/22/609.html>

Home-Start is een preventieprogramma. Ervaren vrijwilligers ondersteunen ouders met tenminste één kind van zes jaar of jonger in de thuissituatie om te voorkomen dat alledaagse problemen uitgroeien tot ernstige en langdurige problemen.

Aanpak

Ervaren vrijwilligers bieden ouders in hun eigen huis ondersteuning en praktische hulp bij gezins- en opvoedende taken. De ouders geven zelf aan op welk terrein zij ondersteuning wensen. De vrijwilliger is minimaal één dagdeel per week beschikbaar voor het gezin.

Onderzoek effectiviteit

Uit het onderzoek blijkt verder dat Home-Start vrijwilligers die qua opleiding en werkervaring het meest lijken op de opvoeders die ze bezoeken, de meeste resultaten boeken. Kritische kanttekening bij de resultaten is dat een aantal van de gestandaardiseerde instrumenten die zijn gebruikt, zijn aangepast voor dit onderzoek.

Eisen ten aanzien van uitvoering en begeleiding

Opleidingsniveau coördinatoren: HBO.

Vrijwilligers hebben zelf ervaring in het opvoeden van kinderen en levenservaring, een oprechte, open en positieve houding, realiteitszin en de bereidheid een vriendschap te ontwikkelen met een andere ouder.

Een voorbereidende cursus voor vrijwilligers is verplicht, evenals de vervolgleiding middels terugkombijeenkomsten en individuele begeleidingsgesprekken.

Training voor alle uitvoerders, coördinatoren en (regionale/provinciale) ondersteuners is tevens verplicht evenals deelname aan een regionaal coördinatorenoverleg en intervisie.

5. Moeders informeren Moeders (MIM)

<http://www.nji.nl/eCache/DEF/1/22/635.html>

MIM is een programma voor voorlichting en opvoedingsondersteuning van moeders met een eerste kind tussen 0 en 18 maanden. De bedoeling is het zelfvertrouwen, de zelfredzaamheid en het zelfzorgvermogen van de moeders te vergroten en hun sociale netwerk versterken.

Aanpak

Moeders met een ruime ervaring in het opvoeden en verzorgen van kinderen, de bezoekmoeders, gaan eens per maand op bezoek bij moeders van een eerste kind en praten met hen over de opvoeding en verzorging van de baby. De bezoekmoeders worden begeleid en ondersteund door een coördinator.

Onderzoek effectiviteit

Er is in Nederland een quasi-experimenteel onderzoek uitgevoerd. Daarin stonden echter niet de doelen van MIM centraal, maar die van de oorspronkelijke versie van het programma (Community Mothers Program), die niet precies dezelfde zijn. Het uitgevoerde onderzoek liet bij de programma-moeders geen duidelijke positieve effecten zien. De effectiviteit van MIM is niet aangetoond. De makers of uitvoerders voeren een buitenlandse effectstudie naar het Community Mothers Program aan, die wel positieve effecten laat zien.

6. Homeparty

<http://www.nji.nl/eCache/DEF/1/22/610.html>

Homeparty is een laagdrempelige interventie voor moeilijk bereikbare ouders om hen te ondersteunen in de opvoeding, met als doel bij te dragen aan het voorkomen of verminderen van middelengebruik, met name alcoholgebruik. De Homeparty heeft de vorm van een huiskamerbijeenkomst waar een preventiewerker voorlichting geeft over alcohol en drugs, afgestemd op de vragen en behoeften van de aanwezige ouders.

Aanpak

De Homeparty is een laagdrempelige interventie om ouders te ondersteunen bij middelenspecifieke opvoeding. De Homeparty heeft de vorm van een huiskamerbijeenkomst waar een preventiewerker voorlichting geeft over middelengebruik en afstemt op de behoefte en vragen van de deelnemers. De huiskamer mag ook een andere ruimte zijn, in ieder geval de setting die relevant is voor het bespreekbaar maken van het gebruik van het kind (bijvoorbeeld een keet/hok waar de kinderen drinken).

Eisen ten aanzien van opleiding

De uitvoerend werkers van de Homeparty zijn preventiewerkers die een voor hun functie passende HBO-opleiding hebben afgerond en kennis van genot-middelengebruik en ervaring met het werken met groepen.

Er is sprake van gastouders bij wie de bijeenkomst plaatsvindt. Dat zijn vrijwilligers, maar er wordt verder weinig over gezegd. Zij krijgen kostenvergoeding en een cadeau.

Indicatie- en contra-indicatiecriteria

In de draaiboeken worden geen contra-indicaties vermeld voor deelname aan de Homeparty. Wel wordt aangegeven dat het van belang is dat de gekozen gastouder niet in verband gebracht wordt met overmatig alcohol- of drugsgebruik of dealen. Bij een Homeparty voor Antilliaanse en/of Arubaanse ouders kan hierop een uitzondering worden gemaakt wanneer geen gastouders voorhanden zijn die aan dit criterium voldoen, zolang dit maar niet op de Homeparty als zodanig wordt besproken.

Homeparty is laagdrempelig door:

- De personen die zorg dragen voor de werving van de ouders. Preventiewerkers benaderen een of meer sleutelfiguren die toegang hebben tot de beoogde doelgroep ouders. Deze sleutelfiguur werft een gastouder en de gastouder werft de andere ouders uit de eigen omgeving om deel te nemen aan de Homeparty.
- De locatie van de bijeenkomst. De gastouder stelt het eigen huis ter beschikking om de Homeparty te houden, in de buurt van de leefomgeving van deelnemers en in een vertrouwde sfeer.

Colofon

Opdrachtgever/financier	Oranje Fonds
Auteurs	Dr. M. van der Klein Drs. F. Dekker
Omslag	Grafitall, Eindhoven
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht T (030) 230 07 99 E secr@verwey-jonker.nl I www.verwey-jonker.nl

De publicatie

De publicatie kan gedownload en/of besteld worden via onze website: <http://www.verwey-jonker.nl>.

ISBN 978-90-5830-4605

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2011, eerste druk.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.